

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Romšak

**Sociološki vidiki otroške igre in otroških aktivnosti v pozni
moderni**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Romšak

Mentorica: prof. dr. Alenka Švab

**Sociološki vidiki otroške igre in otroških aktivnosti v pozni
moderni**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Za strokovne nasvete ter usmerjanje pri pisanju diplomskega dela se najlepše zahvaljujem svoji mentorici, prof. dr. Alenki Švab.

Hvala mojima najdražjima, Bojanu in Tinetu, za vso ljubezen in potrpežljivost, še posebno v času pisanja diplomskega dela.

Iskrena hvala tudi vsem intervjuvankam, ki so z veseljem pristopile k sodelovanju.

Sociološki vidiki otroške igre in otroških aktivnosti v pozni moderni

V obdobju pozne moderne se pojavljajo novi trendi na področju preučevanja otroštva. Govorimo o fenomenih, kot sta otrokocentričnost ter protektivno otroštvo, v povezavi z njima pa tudi o različnih stilih starševske vzgoje. Pričujoče diplomsko delo se osredotoča na otroško igro kot eno prvih in ključnih pristočasnih dejavnosti v življenju otroka. S pomočjo polstrukturiranih poglobljenih intervjujev, opravljenih med materami predšolskih otrok, so ob tem obravnavani sociološki dejavniki, ki vplivajo na vrsto otroške igre ter izbor in nakup otroških igrač pri predšolskih otrocih. Kljub težnjam po zmanjševanju razlik ter zavzemanju nevtralnih stališč med spoloma pri otrocih je vpliv kulturnega okolja s stereotipnimi spolnimi delitvami na področju otroške igre še vedno močan. Izpostavljenost vzornikom, kot na primer starejši populaciji, vrstnikom ter medijem, je dejavnik, ki najbolj vpliva na preference izbora otroških igrač ali iger. V nasprotju s spolom družbeni razred nima velikega vpliva na potek otroške igre, saj pripadnost različnim družbenim razredom v Sloveniji ni tako izrazito kategorizirana, da bi bile ob tem opazne večje razlike. V drugem delu diplomsko delo raziskuje koncept preživljanja prostega časa predšolskih otrok v povezavi z dimenzijo intenziviranja prostega časa ter uporabo (novih) tehnologij. Ugotovitve kažejo, da urnik predšolskih otrok še ni močno strukturiran z raznimi dejavnostmi in obveznostmi, zato je večina časa predšolskih otrok, čas za prosto igro.

Ključne besede: protektivno otroštvo, otrokocentričnost, otroška igra, prosti čas, pozna moderna.

Sociological aspects of children play and children activities in late modernity

In the late modern era, new trends of studying childhood have been emerging, in particular the phenomena of child-centeredness and protective childhood. The present thesis focuses on children's play as one of the first and crucial leisure time activities during childhood. In the research based on semi-structured interviews made among mothers of pre-school children, I discuss the sociological aspects that have an impact on the type of children's play and the type of toys they choose and purchase. Despite the tendency to reduce gender differences and adopt gender-neutral positions among children, the influence of the cultural environment with stereotypical gender segregation is still very strong in the area of children's play. Exposure to role models, such as older people, peers and the media, influences the choice of children's toys or play the most. In contrast to gender, social class does not have a major influence on children's play, as belonging to different social classes is not categorized explicitly enough in Slovenia to cause significant differences. In the second part of the thesis I examine the concept of spending leisure time of pre-school children in connection to intensifying free time and the use of (new) technologies. The findings indicate that the schedule of pre-school children is not that strongly structured by various activities and commitments yet. Thus the major part of pre-school children's time is spent on free play.

Key words: protective childhood, child-centeredness, children play, leisure time, late modernity.

Kazalo vsebine

1	UVOD.....	7
2	OTROŠTVO	9
	2.1 Kratak zgodovinski oris pojava modernega razumevanja otroštva	9
	2.2 Koncept otroštva v pozni moderni	11
3	TRENDI NOVODOBNEGA OTROŠTVA	13
	3.1 Otrokocentričnost v poznomodernem družbenem kontekstu	13
	3.2 Fenomen protektivnega otroštva	14
	3.3 Starševski stili vzgoje.....	15
	3.3.1 Avtoritarni	16
	3.3.2 Permisivni	17
	3.3.3 Avtoritativni	17
4	OTROŠKA IGRA IN IGRAČE	19
	4.1 Opredelitev igre	19
	4.2 Opredelitev igrač.....	20
	4.3 Vpliv dveh dejavnikov na otroško igro ter izbor igrač.....	21
	4.3.1 Spol.....	21
	4.3.2 Družbeni razred	24
5	PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA	27
	5.1 Problem »merjenja« prostega časa.....	27
	5.2 Načela izkoriščanja prostega časa.....	28
	5.3 (Nove) oblike preživljanja prostega časa in vloga (novih) tehnologij	31
	5.4 Intenziviranje prostega časa.....	32
	5.5 Omejitve pristočasnih aktivnosti.....	33
6	EMPIRIČNI DEL.....	34
	6.1 Metodologija.....	34
	6.2 Potek raziskave	35
	6.3 Analiza rezultatov	36
	6.3.1 Sociodemografski podatki.....	36
	6.3.2 Nakupne odločitve staršev	40
	6.3.3 Kategorizacija igrač in iger glede na spol.....	49
	6.3.4 Preživljanje prostega časa	53

6.3.5 Stališča staršev do (novih) tehnologij.....	60
7 UGOTOVITVE IN SKLEP	62
8 VIRI.....	66
Priloge.....	69
Priloga A: Vprašalnik.....	69

Kazalo tabel

Tabela 6.1 Podatki o intervjuvankah in njihovih partnerjih	37
Tabela 6.2 Podatki o izobrazbi ter zaposlitvi intervjuvank ter njihovih partnerjev	38
Tabela 6.3 Dohodkovni razredi.....	39
Tabela 6.4 Podatki o otrocih intervjuvank.....	39

1 UVOD

V sodobnem času je velikokrat moč slišati komentarje, da otroci danes niso več takšni, kot so bili včasih. Da ostajajo notri, zaprti med štirimi stenami, igrajo računalniške igrice in uporabljajo družbena omrežja, namesto da bi zunaj plezali po drevesih in se igrali skrivalnice. Ter da jih starši pri vzgoji zavijajo v vato in jim preveč popuščajo. Ob opazovanju novodobnih otrok se velikokrat spominjam svojega otroštva in pri tem tudi sama opažam, da so se stvari od časa mojega otroštva pa do danes precej spremenile. Pred nekaj desetletji pa so bile razmere sploh še povsem drugačne.

V obdobju pozne moderne raziskovanje otroštva dobiva vse večji pomen. Lahko bi rekli, da je 21. stoletje pravzaprav stoletje otroka, saj otroci zasedajo osrednje mesto v družini, in vzgoja otrok je danes najverjetneje težja kot kdaj koli prej. Ule in Kuhar (2003, str. 59) navajata, da je otroštvo skozi čas postalo skrbno načrtovan projekt, na katerega se starši začnejo pripravljati že pred samim rojstvom otroka, materinstvo in očetovstvo pa poklica. Veliko staršev denimo izkoristi možnost raznih prenatalnih testov in možnost poizvedovanja spola otroka, ko je ta še zarodek v maternici, da bi že vnaprej lahko pripravili in nakupili razne pripomočke, oblačila in igrače v barvi za deklice ali za dečke. Tako se med drugim še pred rojstvom otroka začne stereotipna delitev glede na barvo za ženski ali moški spol. Pri tem pa je izredno malo nevtralnega prostora. Ali starši potemtakem sploh imajo izbiro? Prav tako pa se novodobni starši glede vzgoje vse bolj obračajo na razne strokovnjake ter k branju najrazličnejše literature (Beck in Beck-Gernsheim, 2006), zaradi česar so pogosto še bolj v dilemi glede vzgoje svojih otrok. Vsakodnevno smo tudi pozvani s strani humanitarnih organizacij, naj darujemo za lačne otroke, po drugi strani pa smo priča neskončnemu zasipanju otrok z materialnimi dobrinami, saj marsikateri starši delujejo po principu le najboljše je dovolj dobro za mojega otroka ter le največ je dovolj.

Diplomsko delo raziskuje različne sociološke dejavnike, ki vplivajo na vrsto otroške igre in izbor ter nakup otroških igrač pri predšolskih otrocih. Največji poudarek pri tem dajem vplivu spola ter družbenega razreda pri nakupu otroških igrač in praksah otroške igre, obenem pa me je predvsem zanimalo, ali se pojavljajo kakršne koli spolne ter razredne razlike v odnosu do otroške igre ter kupovanja otroških igrač. Namen diplomskega dela je ugotoviti, kakšen je

trend priljubljenosti otroških igrač in aktivnosti med deklicami ter kakšen med dečki in ali morda obstaja stereotipna kategorizacija igrač ter iger glede na spol.

V teoretičnem delu diplomske naloge sem se oprla na že obstoječe sociološke teorije ter raziskave in na njihovi podlagi v prvem delu opredelila trende otroštva ter otroške igre v pozni moderni. Mednje sem umestila različne stile starševanja ter fenomena, povezana z novodobnim otroštvom, protektivno otroštvo in otrokocentričnost. Drugi del teoretičnega dela pa je namenjen opredelitvi prostega časa v pozni moderni kot enega izmed konceptov študij vsakdanjega življenja. Med drugim me je pri tem zanimala dimenzija intenziviranja prostega časa, ki današnjim otrokom zaradi (pre)obremenjenosti z mnogimi pristočasnimi dejavnostmi omogoča le še malo proste igre. Trendi kažejo na to, da morajo biti otroci dandanes ves čas animirani, tako doma, v avtu kot denimo na raznih praznovanjih ter družabnih dogodkih. Tu pa veliko vlogo igra tudi uporaba (novih) tehnologij.

V empiričnem delu z lastno manjšo raziskavo ugotavljam, kako se prakse otroške igre ter kupovanja otroških igrač razlikujejo glede na spol in družbeni razred, ki mu otroci pripadajo. Pri raziskovanju sem uporabila kvalitativno metodo zbiranja podatkov, in sicer osem polstrukturiranih intervjujev, opravljenih med materami predšolskih otrok, pri čemer je bil pogoj, da imajo vsaj dva predšolska otroka, ki sta po možnosti vključena v vrtec.

2 OTROŠTVO

Na prehodu iz modernega v poznomoderno obdobje je tudi na področju pojmovanja otroštva prišlo do številnih sprememb. Otroštvo in socialna figura otroka, kot ju razumemo danes, sta moderna koncepta, ki izhajata iz konkretnega družbenega sloja, meščanske družine. To vemo predvsem po zaslugi francoske šole socialne zgodovine, katere najbolj znana predstavnika sta Philippe Aries in Georges Duby (Švab v Narat in Boljka, 2017, str. 55).

V tem delu se bomo najprej dotaknili kratkega zgodovinskega pregleda modernega pojmovanja otroštva, nato pa še koncepta otroštva v pozni moderni.

2.1 Kratek zgodovinski oris pojava modernega razumevanja otroštva

Če pogledamo nazaj skozi zgodovino, vsaj nekje do srednjega veka, ugotovimo, da takratno občutje otroštva kot tako ni obstajalo, navaja Aries (1991, str. 164). Preprosto ljudje niso imeli te zavesti. Otrok je, brž ko je bil sposoben živeti brez stalnega spodbujanja matere, dojilje ali negovalke, pripadel družbi odraslih. Že sama beseda otrok v takratnem času ni nosila ožjega pomena kot recimo danes. Rekli so »otrok«, kot danes rečemo na primer »dečko«. Otroci so bili prisotni v vseh družbenih dejavnostih: igrah, raznih poklicih, vojskovanju itd. Pravzaprav bi za takratni čas lahko govorili o starostni nedoločenosti otrok oziroma razlikovanju med mentalno in biološko starostjo (prav tam).

V 16. stoletju se je oblikovalo novo občutje otroštva, po katerem je otrok s svojo naivnostjo, ljubkostjo in smešnostjo postal vir zabave in razvedrila odraslih (Aries, 1991, str. 165), to občutje otroštva pa se je pojavilo predvsem v družinskem okolju malih otrok (prav tam, str. 172).

Sedemnajsto stoletje je nato prineslo tisto drugo občutje otroštva, ki je navdihnilo vzgojo otrok vse do 20. stoletja, tako v mestnem kot podeželskem okolju, tako med meščanstvom kot tudi med ljudstvom. Otrok ni bil več vir zabave in razvedrila, temveč so nanj gledali bolj s psihološke in moralne perspektive. To, drugo občutje otroštva pa se je oblikovalo zunaj

družine, najprej med cerkvenimi funkcionarji in odvetniki in številnimi drugimi moralisti (Aries, 1991, str. 170–172).

Od 18. stoletja dalje otrok zaseda osrednje mesto v družini in vse v zvezi z njim je postalo vredno pozornosti (Aries, 1991, str. 172).

V preteklosti je bila tema otroštva predvsem v domeni pedagoških, psiholoških in psihoanalitskih diskurzov in je v sociologijo zašla največkrat le prek uporabe konceptov socializacije, družbenih norm, družbenega reda, stabilnosti in integracije (Corsaro¹, 1997; James, Jenks, Prout², 1998 in Ribbens³, 1994 v Švab, 2001, str. 133). Otroci naj bi bili v sociologiji marginalizirani, saj so bili v preteklosti v družbi vedno v podrejenem položaju, zato še nekaj desetletij nazaj ni bilo veliko socioloških študij na temo otroštva (Qvortrup⁴ 1993a v Corsaro, 1997, str. 7).

Tudi zakonska zveza je bila v modernosti oziroma še nekaj desetletij nazaj neločljivo povezana s starševstvom, kar pa nikakor ne drži za današnji čas. Želja po otroku ni več tako samoumevna, kot je bilo to v preteklosti, prav tako pa se trend rojstva otrok že vse od šestdesetih let 20. stoletja v visoko razvitih industrijskih državah zmanjšuje (Beck in Beck-Gernsheim, 2006, str. 118).

V predindustrijskih družbah so ljudje otroke potrebovali predvsem iz ekonomskih razlogov. Predstavljali so delovno silo doma in na posestvu, zagotovilo staršev za starostno zavarovanje in kot dediče premoženja ter družinskega imena (Beck in Beck-Gernsheim, 2006, str. 118). Danes si težko zamišljamo, da bi se starši odločali za otroke in si pri tem obetali materialnih koristi. Predvsem so v ospredju druge potrebe: danes otroci zapolnjujejo čustvene potrebe staršev in jim prinašajo psihološko korist. Otroci osmišljajo življenja staršev, saj jih ti med drugim uporabljajo kot projekcijo za svoje neizživete sanje in želje (prav tam, str. 119–120).

¹ Corsaro, W. A. (1977). *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Pine Forge Press.

² James, A., Jenks, Ch., Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

³ Ribbens, J., (1994). *Mothers and Their Children: A Feminist Sociology of Childrearing*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

⁴ Qvortrup, J. (1993a). *Nine theses about "childhood as a social phenomenon"*. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research.

2.2 Koncept otroštva v pozni moderni

Življenjski potek je v pozni moderni postal predvsem stvar individualne izbire in kreacije. Ena izmed značilnosti pozne moderne je večja izbirnost življenja oziroma življenjskih oblik, kamor spada tudi odločitev za starševstvo in družino (Ule, 2008, str. 13). Odločitev za starševstvo pa je nemalokrat povezana tudi z negotovostjo, za katero Giddens (2019) ugotavlja, da je prav tako ena izmed značilnosti družbe v pozni moderni, in se obenem strinja da je poznomoderna družba povezana z visokim tveganjem ter množico izbir. Starševsko znanje ter zaupanje samemu sebi kot staršu je dandanes na preizkušnji, ugotavljata Beck in Beck-Gernsheim (2006), saj so se mehanizmi, ki so v preteklosti zagotavljali varnost ter uravnavali odnos med starši in otroki, porazgubili. Predvsem zagon tehnologije in tehničnih inovacij ter eksplozivna širitev pedagoško-psiholoških teorij so tisti dejavniki, ki so povzročili inflacijsko izničenje tradicionalnega starševskega znanja (Beck in Beck-Gernsheim, 2006, str. 133).

V zadnjih desetletjih se je povečal interes za sociološko preučevanje otroštva in otrok z drugačnimi koncepti in iz drugačnih perspektiv, ki so nadomestile t. i. tranzicijsko teoretiziranje otroštva, na primer Parsonsa, Meada in čikaške šole. Tukaj je otrok prvič sam po sebi nastopil kot predmet analize in ne v okviru institucij, kot sta družina, šola itd., oziroma znotraj discipline sociologije družine (Švab, 2001, str. 133). V poznomodernem kontekstu predstavlja otroštvo družbeno kategorijo, ki variira v času in prostoru, nanjo pa vplivajo tudi drugi dejavniki, kot so spol, družbeni razred, etničnost in rasna pripadnost (Gittins⁵, 1998 v Švab, 2001, str. 134), prav tako pa mednje spada tudi spreminjanje družinskega življenja (Švab, 2001, str. 134). V pozni moderni je otrok dojet z atributi odvisnosti, ki se večja s podaljševanjem mladosti in širi z daljšanjem seznama potreb, ki naj bi jih imeli otroci (Ribbens, 1994 v Narat in Boljka, 2017, str. 64).

V sociologiji koncept otroštva izhaja iz dveh perspektiv, konstruktivistične in interpretativne teoretične perspektive. Kar je skupnega pri obeh perspektivah sociologije otroštva, je to, da so tako otroci kot odrasli aktivni udeleženci družbene konstrukcije otroštva v nasprotju s tradicionalnimi teorijami, kjer so otroci obravnavani kot »potrošniki« kulture, ki so jo ustvarili odrasli (Corsaro, 1997, str. 8).

⁵ Gittins, D. (1998). *The Child in Question*. London: MacMillan.

Definicijo poznomodernega otroštva Zidar (2003) povzema po Švab (2001, str. 136): 1. v pozni moderni postaja koncept otroka pomembno mesto realokacije diskurzov, povezanih z ohranjanjem in varovanjem družbenih vezi, stabilnostjo in integracijo; 2. v pozni moderni so otroci percipirani (vsaj na diskurzivni ravni) kot individuumi, katerih avtonomijo je treba varovati in ohranjati; 3. pozna moderna vključuje povečan nadzor nad otroki; 4. v pozni moderni otrok ostaja v odvisnosti, faza odvisnosti (faza LAT) pa se vse bolj podaljšuje.

Novodobni starši pri vzgoji otrok stremijo k individualnosti, ki naj bi bila izrednega pomena za otrokov vsestranski razvoj. Poleg individualnosti je pomemben še samorazvoj, medtem ko hierarhični odnosi med starši in otroki niso več imperativ dobre vzgoje (Švab v Narat in Boljka, 2017, str. 65). To dobro ponazarja tale citat: »Moderna pojmovanja dobrega starševstva ne poudarjajo več starševske dolžnosti naučiti otroka družbenih norm in vrednot, ampak usmerjati otroka tako, da se bo njegova individualnost kar najbolje razvila.« (Verheyen⁶ v Lupton in Barclay, prav tam.)

Konec 20. stoletja je bilo moč opaziti porast raznih revij za starše ter vzgojnih priročnikov z nasveti za optimalen razvoj otroka. Navezanost staršev na otroke je namreč postala domena, ki jo morajo voditi strokovnjaki, to pa je v zadnjem času lahko nevarno in zavajajoče v smislu izkazovanja pretirane pozornosti otroku (Beck in Beck-Gernsheim, 2006, str. 118).

Pri mlajših otrocih odnos staršev do njih močno oblikuje otrokovo osebnost ter značaj. Družbena iznajdba materinstva je močno preoblikovala predstavo o tem, da mora mati razviti posebno, ljubeče razmerje do otroka, v katerem veliko pozornosti posveča otrokovim potrebam. Kot omenjeno, so bili v priročnikih za vzgojo otrok iz 20. stoletja nasveti staršem, naj ne postanejo preveč prijateljski do svojih otrok, ker bodo tako izgubili avtoriteto, kasneje pa se je razvil trend, da naj starši gojijo tesne čustvene vezi z otroki in naj hkrati tudi priznavajo otrokovo avtonomijo (Giddens, 2019, str. 103).

⁶ Verheyen, C. (1997). *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

3 TRENDI NOVODOBNEGA OTROŠTVA

Osebnost otroka se pretežno oblikuje skozi proces vzgoje v letih primarne socializacije (Haralambos in Holborn, 2005, str. 758) in starši se ob tem spoprijemajo z vprašanji, kako ravnati, da bi otroci dosledno upoštevali pravila in navodila, ki jim jih zapovedujejo, ter katero pot bi bilo na poti vzgoje najbolj smiselno ubrati.

Kroflič (1997, str. 288) se v svojem delu sprašuje, kakšen model avtoritete je mogoče ter upravičeno postaviti v poznomodernem razumevanju vzgoje. Izhaja iz dveh osnovnih ugotovitev, in sicer 1. da avtoritete v vzgoji ni mogoče ukiniti, saj bi s tem tvegali, da bi učinke avtoritete zgolj potlačili ter jih s tem napravili še močnejše in škodljivejše, in 2. potrebno je iskati tisto obliko avtoritete, ki pri vzgoji omogoča najvišjo stopnjo svobode ter hkrati najbolj nemoten razvoj posameznikove individualnosti in avtonomne morale.

3.1 Otrokocentričnost v poznomodernem družbenem kontekstu

Otrokocentričnost je precej širok in ne popolnoma dorečen pojem, o katerem se dandanes veliko govori tako v znanstvenih krogih kot tudi na splošno. Gre za enega zadnjih v nizu konstruktov otroštva (Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 283). Predvsem prevladujejo sociološke opredelitve otrokocentričnosti, sledijo pa jim tudi psihološke, socialnopolitične in druge. Zaradi narave našega raziskovanja se bomo osredotočili predvsem na sociološko področje otrokocentričnosti.

Običajno ima pojem otrokocentričnost negativno konotacijo, predvsem v smislu vzgoje in izobraževanja. Večinoma jo povezujemo s pretirano pozornostjo ter zaščitništvom do otrok, razvajanostjo in tudi morebitnim narcisizmom otrok, kar naj bi bila posledica takšne vzgoje (Narat in Boljka, 2017). Različne definicije otrokocentričnosti kljub vsemu v grobem zajemajo nekaj splošnih poudarkov, ki so večini skupni:

- Hierarhija potreb na strani otroci – starši, ki deluje v korist otrok; otrokove želje in potrebe je potrebno postaviti na prvo mesto, pred druge, saj sama pozornost do otrok pač ni dovolj. Skrb za otroke je tako osrednja funkcija v družini.

- Ena od značilnosti otrokocentričnosti je tudi zaščita otrok, ki izhaja iz strahu staršev pred potencialnimi nevarnostmi družbe, pred katerimi morajo zavarovati svoje otroke (Narat in Boljka, 2017, str. 3–5).
- Pozornost staršev do otrok, ki se v nekaterih primerih kaže kot spoštovanje otroka kot individuuma in zagotavljanje priložnosti za spoznavanje pomena izbire, z namenom da bi razvil primerno občutje individualnega ravnanja. V tem primeru gre za pozitivno konotacijo otrokocentričnosti (Hoffman⁷, 2013 v Narat in Boljka, 2017, str. 4).

Otokocentričnost ima torej lahko tudi pozitivne učinke, predvsem v smislu preživljanja prostega časa otrok, konkretno dviga kakovosti življenja otrok iz najranljivejših družbenih skupin, saj vsaj nekoliko preprečuje, da bi se ti otroci počutili prikrajšane. Starši poskušajo čim več vlagati v otrokovo preživljanje prostega časa v sklopu neplačljivih prostočasnih aktivnosti in počitnic, ki jih denimo ponuja šola (Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 283).

Otokocentričnost je v prihodnost usmerjen produkt in za revne starše dolgoročno lahko predstavlja tudi preživetveno strategijo, saj jim vlaganje v otroke prinaša upanje na boljšo prihodnost in na neki način tudi osmišlja njihovo življenje (Narat v Narat in Boljka, 2017, str. 236). Nekateri starši, posebno tisti z nižjo izobrazbo, želijo preko otrok zapolniti vrzeli svojih neuspehov, za katere so bili morda prikrajšani v času svojega otroštva ter šolanja, ali pa imajo občutek, da niso mogli izkoristiti svojih talentov in potenciala. Tako svojim otrokom poskušajo omogočiti in zagotoviti vse, česar sami niso imeli kot otroci. Na žalost se ta dobra namera prevečkrat razvije v pretiravanje.

3.2 Fenomen protektivnga otroštva

Mnogi sodobni avtorji menijo, da gre pri konceptu protektivnega otroštva za dominanten družbeni konstrukt otroštva, ki pa je pogosto enako razumljen kot pojem otrokocentričnosti. V resnici gre zgolj za del konstrukta otrokocentričnega otroštva. Švab (2001, str. 135) protektivno otroštvo razume kot proces spreminjanja otroštva, ki se intenzivira v pozni

⁷ Hoffman, D. (2013). »Power Struggles: The Paradoxes of Emotion and Control among Child-Centered Mothers in the Privileged United States«. *ETHOS* 41(1), 75–97.

moderni in zajema številne dejavnosti ter prakse, ki izražajo vedno bolj intenzivno pozornost in skrb za otroke ter njihovo blaginjo, izobraževanje itd. Fenomen protektivnega otroštva v pozni moderni naj bi pomenil blaginjo otrok v smislu »le najboljše je dovolj dobro«, ugotavlja Zidar (2003, str. 362):

Otrok velja za neoblikovano, nedoraslo, »nedolžno« bitje, ki je še v procesu obveznega šolanja, ki ni formalno sposobno prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja, in za katerega vsaj de iure velja, da ga je potrebno predvsem zaščititi. V sodobnosti je otroštvo sfera zaščitenosti in nedolžnosti, ločenosti od politične sfere, javne sfere in od dela. Vse te pojme združujemo pod izrazom »protektivno otroštvo«, ki je danes prevladujoči družbeni konstrukt v zahodnih kulturah.

V navezavi na reproduktivne tehnologije in prakse Švab (2001) ugotavlja, da se protektivno otroštvo pravzaprav začne že z zarodkom v ženski maternici. Ob tem gre za vse večji nadzor nosečnosti, kar pa producira tudi intenzivnejše mišljenje o pomembnosti otrok. Vse naprednejše medicinske tehnologije že v prenatalnem obdobju fetusa delujejo v prid le-temu ter omogočajo staršem velik nadzor in spremljanje poteka nosečnosti, prav tako pa tudi aktivno participacijo. S sociološkega vidika je pri tem zanimivo vse večje populariziranje medicinskega védenja ter množična dostopnost gradiva o otroku (na primer posnetki ultrazvočnih pregledov, poroda, možnost prenatalnih testov itd.). Te prakse intenzivirajo občutja (bodočega) starševstva in ga hkrati intenzivno usmerjajo v večanje pozornosti do otroka ter zadovoljevanje njegovih potreb že v predrojstvenem obdobju (Švab, 2001, str. 140–142).

»Protektivno otroštvo se tako pokaže kot ideološki mehanizem, ki s prenosom celotnega korpusa odgovornosti do otrok izključno na starše ter pretiranimi zahtevami omogoča ohranjanje postmodernih družbenih struktur, ki tem istim otrokom v resnici niso naklonjene.« (Zidar, 2003 v Švab v Narat in Boljka, 2017, str. 67)

3.3 Starševski stili vzgoje

Življenje z otrokom v predšolskih letih zahteva nove prilagoditve in vzgojne načine. Začne se vzpostavljanje avtoritete in delitev vlog med staršema, kar večini predstavlja poseben izziv. Tukaj se pokaže, kako se starša ujemata in dopolnjujeta vsak v svojih vzgojnih vlogah. V tem obdobju otrokovega razvoja se oblikujejo temeljne značajske lastnosti in usmeritve in

marsikdo od staršev na tej stopnji spozna, kako zelo utegnejo biti otroci včasih svojevoljni in zahtevni (Musek, 1995, str. 136).

Starševstvo ima verjetno ključno vlogo pri prehodu mladostnikov v odraslo dobo. Diana Baumrind je prva, ki je podala klasifikacijo starševskih stilov vzgoje. Na podlagi obsežnega lastnega opazovanja staršev med interakcijami z njihovi otroki na domovih je sprva postulirala tri starševske stile: *avtoritarnega*, *permisivnega* in *avtoritativnega* (Kuhar, 2015, str. 33). Omenjene vzgojne sloge je klasificirala na podlagi dveh odnosnih razsežnosti, in sicer odzivnosti staršev, ki se nanaša na emocionalno navezanost, nudenje podpore ter zagotavljanje občutka varnosti pri otrocih ter izražanja vzgojnih zahtev, ki so izraz pričakovanj in argumentacije staršev o tem, kaj je prav in pripravljenosti staršev, da se soočijo z otrokovimi zahtevami (Jeznik, Kroflič in Štirn Janota v Narat in Boljka, 2017, str. 158). Teorijo starševskih stilov je z leti dopolnjevala ter razvijala dalje na kompleksnejše dimenzije in razsežnosti, v nadaljevanju pa se bomo dotaknili treh osnovnih stilov starševanja.

3.3.1 Avtoritarni

Značilnost avtoritarnih staršev je, da poskušajo oblikovati, nadzorovati in ocenjevati otrokovo vedenje v skladu z nekim standardom vedenja, ki ga sami prepoznavajo in sprejemajo kot absolutnega s strani neke višje avtoritete. Kot vrlino cenijo poslušnost otrok, za zaježitev samovoljnih otrok pa uporabljajo kaznovalne ukrepe (Baumrind, 1966, str. 890). Način uveljavljanja moči pri avtoritarnih starših poteka enosmerno, saj vztrajajo pri podrejanju otroka in uporabljajo disciplinirajoče tehnike, ki dostikrat temeljijo na prisilni moči in odtegotovanju naklonjenosti do otroka (Kuhar, 2015, str. 34). Po njihovem prepričanju otroku pripada njegovo mesto, s tem pa je omejena avtonomija otroka. Da bi jim privzgojili spoštljiv odnos do dela, avtoritarni starši že zgodaj začnejo otrokom dodeljevati gospodinjska dela, s tem pa jih navajajo na red in tradicionalno strukturo delitve dela (Baumrind, 1966, str. 890). Taki starši se v otrokove dejavnosti ne vpletajo pogosto, s tem pa pri otroku povzročijo veliko stresa in anksioznosti, saj otrok tako nikoli ne dobi ustrezne spodbude ali podpore za svoje vedenje. Odkritega pogovora med otroki in starši je v tem primeru manj in starši so večinoma preveč kritični do svojih otrok. Njihovi otroci nanje niso varno navezani, od starševskega nasveta pa so povsem odvisni. V odraslosti oziroma ko se otroci avtoritarnih staršev uspejo iztrgati iz starševske kontrole, svoje starše zavračajo (Jurič, 2009, str. 69). Avtoritarna vzgoja

(brezkompromisno uboganje starejših itd.), ki je bila v preteklosti nevprašljiva in nekako samoumevna ter neproblematizirana, se začne v pozni moderni rahljati. Otroci imajo vse večji pomen in hkrati pridobivajo svojo avtonomijo, predvsem prek hitrega osvajanje vedenja in obvladovanja novih medijev in tehnologij, s čimer prehitevajo starše (Švab, 2001, str. 142).

3.3.2 Permisivni

V poznih šestdesetih letih je psihologinja Diana Baumrind (1966) prva uvedla pojem permisivnosti kot vzgojnega sloga. Pri permisivnem stilu vzgoje se skušajo starši obnašati nekaznovalno, sprejemljivo in pritrnilno do otrokovih impulzov, dejanj in želja (Baumrind, 1966, str. 889). Ti starši zelo malo kontrolirajo svoje otroke oziroma redko uporabljajo kazen kot obliko nadzora otrokovega vedenja (Jurič, 2009, str. 69). Permisivni starši izvajajo malo nadzora (tudi njihova pričakovanja glede na zrelost otroka so nizka), so pa odzivni v smislu izkazovanja topline (Kuhar, 2015, str. 34). Pri otroku lahko zmotno povzročijo občutek, da lahko nekaj doseže brez vsakršnega truda, in ti otroci so običajno precej nezreli in izven dosega svojih staršev povsem indiferentni (Jurič, 2009, str. 69). V slovenskem akademskem prostoru se izraz permisivna vzgoja prvič pojavi v sedemdesetih letih 20. stoletja. Takrat se izraz permisivna vzgoja še pogosto zamenjuje z vsedopuščajočo in tudi demokratično vzgojo (Jeznik, Kroflič in Štirn Janota v Narat in Boljka, 2017, str. 153).

3.3.3 Avtoritativni

Avtoritativni starši poskušajo otrokove dejavnosti usmerjati na racionalen in k reševanju vprašanj naravnani način. Spodbujajo besedno komunikacijo in z otrokom delijo razloge ter pojasnila za svojo politiko in svoje odločitve, prav tako pa poslušajo ugovore in nestrinjanja otrok, ko se le-ti nočejo uskladiti z njimi. Imajo pozitiven odnos tako do avtonomije otrok kot tudi do discipline. Avtoritativni starši zagovarjajo svojo perspektivo, znajo pa tudi prepoznati otrokove individualne interese in potrebe (Baumrind, 1966, str. 891). Glavni značilnosti avtoritativnih staršev sta odzivnost in nadzor. Starši jasno postavijo in spremljajo standarde obnašanja, ob tem pa izražajo svoja pričakovanja do otrok. Pravila vzpostavljajo na podlagi utemeljitve oziroma pojasnjevanja, ne prek uveljavljanja (prisilne) moči ali odtegovanja ljubezni (Kuhar, 2015, str. 34). Do svojih otrok imajo ti starši topel čustven odnos in jih

spodbujajo k izražanju mnenj in občutij. Njihova disciplina je prežeta s toplino, fleksibilnostjo ter odkritostjo. Velik poudarek dajejo dogovarjanju ter odprtim pogovorom med njimi in otroki ter s tem pomoč otrokom, da začnejo sami presoјati, si oblikovati stališča in reagirati zrelo v medsebojnih konfliktih. Otroci avtoritativnih staršev naj bi po nekaterih raziskavah tudi dosegali boljše akademske rezultate, saj so bolj kompetentni, avtonomni ter imajo boljšo samopodobo (Jurič, 2009, str. 70).

4 OTROŠKA IGRA IN IGRAČE

Igra je ena prvih dejavnosti v življenju otroka, igrače pa so v igri nepogrešljivi element. V poznomodernem kontekstu imajo otroška igra ter igrače še posebno velik pomen, saj jim je precejšnja pozornost namenjena tako v družinskem kot tudi drugih okoljih. Na otroško igro vplivajo različni dejavniki in v tem delu se še posebej želimo dotakniti dveh, ki posredno ali neposredno vplivata na izbor in potek otroške igre – spola in družbenega razreda, ki mu otroci pripadajo.

4.1 Opredelitev igre

Različni avtorji igro definirajo in klasificirajo na različne načine, kljub temu pa vse opredelitve zajemajo podobne kriterije. Da bi neko aktivnost lahko označili za igro, mora vsebovati pet bistvenih značilnosti, v svojem delu navaja Hughes (2010):

- Najprej, igra mora biti intrinzično motivirana, pri čemer je posameznik v dejavnost vključen prostovoljno, zaradi lastnega užitka in brez kakršnih koli pritiskov ali pričakovanja nagrade.
- Kot drugo, igra mora biti svobodno izbrana s strani udeleženih in ne sme biti pod vplivom zunanjih pravil. Pravila igre lahko otroci sproti spreminjajo.
- Tretjič, igra mora biti prijetna. Otroci se igrajo z znanimi predmeti ali raziskujejo še neznane predmete. Igralne dejavnosti dopolnjujejo s svojimi predstavami in sami nadzirajo svoje dejavnosti.
- Četrta značilnost igre je, da je lahko igra domišljajska oziroma nerealna (Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 2). To pomeni, da vključuje določen element prepričanja oziroma izkrivljanja resničnosti, ki v danem trenutku ustreza interesom akterja (otroka). To se predvsem kaže pri predšolskih otrocih, ki večino časa za igro porabijo za eksperimentiranje z novimi vlogami ter igranje namišljenih prizorov.
- In končno, igra mora biti aktivno angažirana. Otrok mora biti vključen fizično ter psihično, ne pa pasivno ali ravnodušno do dogajanja.

Igra je pomemben element prostega časa. Vse definicije podobno kažejo na to, da je igra brezmejna (neskončna) in da variira v celovitosti. Gre za reprezentacijo otrokovega kognitivnega, socialnega, emocionalnega in gibalnega razvoja ter povezavo med vedenjem in nevedenjem, aktualnim in možnim, verjetnim in neverjetnim. To je dialog med domišljijo in realnostjo, med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo, logiko in absurdnostjo ter varnostjo in tveganjem (Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 3). Med igro otrok razvija lastne kompetence ter gradi samozavest in samopodobo, kar ga spodbuja k nadaljnjemu raziskovanju in učenju (Erickson⁸, 1985 v Cvjetčanin v Narat in Boljka, 2017, str. 207).

4.2 Opredelitev igrač

Igračo v širšem pomenu besede predstavlja vsak predmet, ki ga otrok v sklopu svoje igre spremeni v sebi željeno igračo. Igrača je osnova otrokove igre in postavi okvirno idejo za igro ter vpliva na posamezne oblike igre (Marjanovič⁹, 1981 v Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 99). Pri tem gre sprva za dele telesa, denimo prste, roke, noge, nato obraz in roke osebe, ki neguje otroka. Kasneje se temu pridružijo še razni predmeti iz otrokovega okolja, kot so odeja, plenice, papir, razni lončki ter industrijsko izdelane igrače (Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 99). Za spodbujanje telesnega in kognitivnega razvoja vsi otroci potrebujejo igralni material ali igrače, je prepričan Dixon¹⁰ (1992 v Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 99). Otroci preko igre z igračami še posebno v zgodnjem obdobju otroštva (to je od rojstva do drugega leta starosti) spoznavajo svoje telo, svoje zmožnosti in okolje, v katerem živijo. To jim omogočajo predvsem igrače raznoraznih oblik, velikosti in materialov. Z razvojem pa otroci preko igrač spoznavajo družbo ter svojo vlogo v njej (Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 99).

Različni avtorji tudi igrače klasificirajo glede na različne skupine ali funkcije. Vzemimo primer klasifikacije igrač po Marjanovič (1981), ki igrače razvršča glede na njihovo osnovno

⁸ Erickson, R. J. (1985). »Play contributes to the full emotional development of the child«, *Education* 105(3), 261–263.

⁹ Marjanovič, L. (1981). Otroške igrače. V: L. Marjanovič (ur.), *Igra in igrače* (Zbirka Cicibanove urice). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

¹⁰ Dixon, B. (1992). *Playing them false—a study of children's toys, games and puzzles*. London: Trentham Books.

funkcijo, ki med igro pomaga otroku pri razvoju:

- Igrače za razgibavanje (na primer žoge, vozila) pozitivno vplivajo na razvoj motorike pri otroku in tako omogočajo ter pospešujejo razvoj gibalnih spretnosti.
- Ljubkovalne igrače (na primer igrače iz pliša, lutke) otroci lahko pestujejo ter ljubkujejo, saj so narejene iz mehkih materialov. Njihova funkcija je pomirjanje otrok ter nudenje občutka varnosti in topline. S tem ugodno vplivajo na otrokov čustveni razvoj.
- Igrače za spodbujanje konstrukcijske igre (na primer kocke, naravni materiali, kot so mivka, kamenje, listje) lahko otrok uporabi za gradnjo raznih konstruktov ter tako krepí tehnične veščine.
- Z igranjem družabnih iger (na primer človek ne jezi se, karte, monopoli) se otroci navajajo na upoštevanje pravil igre, prav tako pa družabne igre zahtevajo medsebojno sodelovanje s soigralci.
- Priložnostne igrače so različne ročno izdelane ali improvizirane igrače iz različnih materialov, ki jih otroci izdelajo sami oziroma s pomočjo odraslih. Služijo različnim namenom, z izdelavo teh igrač pa otrok med drugim utrjuje zaupanje v lastne sposobnosti (Marjanovič, 1981 v Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 100).

4.3 Vpliv dveh dejavnikov na otroško igro ter izbor igrač

4.3.1 Spol

Desetletja študij dajejo rezultate o spolnih razlikah v otroških igrah. Spolne razlike lahko izvirajo iz bioloških predispozicij, na katere pozneje vplivajo družbeni procesi, lahko pa jih pripišemo izključno socialnim dejavnikom (Todd in drugi, 2018).

Nekateri avtorji menijo, da so razlike med spoloma v navezavi na igro prav rezultat že bioloških oziroma morfoloških razlik med spoloma. To povezujejo s prenatalno izpostavljenostjo sintetičnemu ženskemu hormonu progesteronu in pogostostjo iger prerivanja pri dečkih in deklicah kasneje potem. Ugotavljajo, da bi biološki dejavniki lahko vplivali tudi na izbiro igrač. Torej preferenca za določen tip igrač naj bi bila povezana s prenatalno

izpostavljenostjo določenim hormonom (Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 118–119).

Razlike po spolu se po mnenju nekaterih avtorjev začnejo kazati že takoj ob rojstvu, vendar ne enako intenzivno na vseh področjih razvoja. Predvsem so opaznejše razlike pri igri in socialnih interakcijah kot pa denimo pri hranjenju ali umivanju otrok. Igra vpliva na razvoj spolne identitete, prav tako pa se razvoj spolne identitete v vsej svoji polnosti kaže skozi igro. Bistveni deli igre, ki so odvisni tudi od spola, so predvsem izbira igrač, vsebina igre ter vrsta igre in tudi soigralci (Marjanovič Umek in Kavčič v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 50). V nadaljevanju si pogledjmo nekaj primerov izsledkov raziskav, kjer so bile ugotovljene razlike pri otroški igri in izboru igrač med dečki in deklicami glede na spol.

Izpostavljenost vzornikom (staršem, starim staršem, vrstnikom) skozi proces socializacije v zgodnjem otroškem obdobju je eden izmed dejavnikov, ki vpliva na otrokov stil igre ter na željo po igranju z določeno igračo. Primernost igrače za deklice ali dečke delno določajo tudi vrstniki istega spola. In ravno želja po odobravanju vrstnikov, želja po nadaljnjih interakcijah z vrstniki istega spola ter težnja po izogibanju negativnim reakcijam so nekateri izmed vzrokov za izbor igrače, ki naj bi bila značilna za njihov spol (Fekonja v Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 119).

Različna socializacija fantov in deklet s strani staršev se kaže skozi kulturni kontekst otrok (Todd in drugi, 2018) in nekateri avtorji, kot denimo Ann Oakley¹¹ (1974), menijo, da so vloge spolov določene predvsem kulturno in ne biološko. Ljudje naj bi se naučili vedenja, ki se pričakuje za ženske ali moške v njihovi družbi, to vedenje pa naj ne bi bila posledica prirojenih bioloških značilnosti. Pri tem Oakley (1974 v Haralambos in Holborn, 2005, str. 597) izpostavlja štiri načine, na katere poteka socializacija v modernih industrijskih družbah in tako oblikuje vedenje deklet in fantov že od ranega otroštva dalje:

- Manipulacija je način, ki vpliva na otrokov samokoncept. Na primer mati posveča več pozornosti dekličinim lasem in oblačenju v »ženska« oblačila.
- Z usmerjanjem fantov in deklet k različnim predmetom pride do razlik, ki se še predvsem očitno kažejo pri nakupu igrač za deklice ali dečke. Deklicam kupujejo punčke, mehke igračke in miniaturne gospodinjske predmete ter jih spodbujajo, da

¹¹ Oakley, A. (1974). *Housewife*. London: Alen Lane

vadijo svoje pričakovane odrasle vloge matere in gospodinje. Dečkom pa na drugi strani dajejo igrače, kot so kocke, puške in podobno, in jih s tem usmerjajo k bolj praktičnemu, logičnemu in agresivnemu vedenju.

- Z uporabo verbalnega apeliranja, kot sta na primer »Ti si poreden fant« ali »Ti si pridna deklica«, vodijo majhne otroke do tega, da se identificirajo s svojim spolom in tako posnemajo odrasle istega spola.
- Dečki in deklice so izpostavljeni različnim aktivnostim, ki nemalokrat prikazujejo njihove tradicionalne družbene vloge. Deklice tako še posebej spodbujajo k ukvarjanju z gospodinjskimi deli. Stereotipa moškosti in ženskosti se začeta vsiljevati že v otroštvu in se nadaljujeta tudi v odraslem življenju, kažejo raziskave (Haralambos in Holborn, 2005, str. 597). Deklice se torej že preko igre vzgaja za bolj pasivne vloge v nasprotju z dečki, ki se jih vzgaja kot bolj aktivne. To je predvsem cilj tradicionalne družinske vzgoje (Lešnik, 1982, str. 210).

Raziskava o medijih v življenju slovenskih otrok iz leta 2013 (Erjavec, 2013) je razkrila tudi razlike v medijski potrošnji po spolu, saj dekleta več časa gledajo televizijo, poslušajo radijske vsebine in berejo knjige ter revije kot fantje, ki štirikrat več časa namenijo igranju igrice na konzolah in uporabi interneta.

Namen britanske kampanje Let Toys Be Toys je poziv industriji otroških igrač ter založništvu, naj prenehajo omejevati otrokove interese s promocijo nekaterih igrač ter knjig, ki naj bi bile primerne le za deklice ali le za dečke. Lepota in glamur, ki se zrcalita v igračah celo za najmlajše deklice, nanje vplivata negativno, saj jim vse to že zgodaj v otroštvu začne vzbujati skrb za njihov lastni zunanji videz. Stereotipni odnosi do dečkov so enako škodljivi. Nenehna domneva, ki se krepi v oglaševanju in embalaži igrač, da so fantje neizogibno grobi, umazani, prepirljivi ter da jih zanimata le akcija in nasilje, mirnejšim, občutljivejšim ali bolj ustvarjalnim fantom sporoča, da nekaj delajo narobe in jih navdaja z nizkimi samopričakovanji (Let Toys Be Toys, 2020).

Ugotovitve kažejo, da mnogi starši srednjega razreda vse bolj spodbujajo igranje, ki ne upošteva spola (Todd in drugi, 2018).

Enakopravnost spolov ter humanizacija odnosov med njima je torej odvisna tudi od vzgoje, zato ni mogoče poglobljati razlik v dejavnostih obeh spolov. Potrebno je stremeti k temu, da

bi čim bolj krepili sodelovanje med spoloma ter razvijali obojestransko spoštovanje. To pomeni enakovredno vključevati deklice in dečke, vendar pri tem kljub vsemu upoštevati nekatere razlike, ki izvirajo iz posebnosti ženskega in moškega telesa (Lešnik, 1982, str. 210).

4.3.2 Družbeni razred

Družbeni razred se oblikuje, kadar določeno število posameznikov s podobnim položajem vsaj deloma tvori družbeno skupino (Haralambos in Holborn, 2005, str. 80). Imeti morajo (minimalno) zavest o skupinski identiteti ter gojiti spoštovanje ter zavezanost skupnim interesom. Pripadnikom družbene skupine je skupna tudi podobnost v njihovem življenjskem slogu, kar se kaže v določenih normah, vrednotah in stališčih, ki se razlikujejo od preostalih članov družbe (prav tam, str. 80). Spremembe v družbi se filtrirajo skozi razredni sistem in delno različno vplivajo na pripadnike različnih razredov (Haralambos in Holborn, 2005, str. 383).

Francoski sociolog Pierre Bourdieu meni, da obstaja povezava med družbenim razredom ter kulturnimi praksami ljudi. Razvil je koncept, ki ga imenuje kulturni kapital in ki ga lahko opredelimo kot premoženje ter neke vrste lastnino, kjer lahko podobno kot pri ekonomskem kapitalu opazujemo proces akumulacije in generacijske reprodukcije (Bourdieu¹², 1986 v Luthar, 2014, str. 11). Po Bourdieuju kulturni kapital obstaja v treh oblikah, in sicer v utelešenem stanju, ki zajema dolgotrajne dispozicije uma in telesa, v objektiviranem stanju, ki se kaže kot kulturno blago, na primer slike, knjige, inštrumenti, ter v institucionalizirani obliki (na primer izobrazbene kvalifikacije) (prav tam).

Novodobni otroci so otroci neskončnih možnosti, te pa so v glavnem pogojene z družbenim razredom, ki mu pripadajo, oziroma ekonomskim statusom družine, v kateri odraščajo. S socioekonomskega vidika preživljanja prostega časa so otroci staršev z nižjo stopnjo izobrazbe in zaposlenosti pogosto precej omejeni. Razlike se kažejo predvsem v dostopnosti interesnih dejavnosti glede na materialni oziroma dohodkovni položaj družin in kraj bivanja. V interesne dejavnosti so veliko bolj vključeni otroci premožnejših staršev kot pa otroci

¹² Bourdieu, P. (1986): The Forms of Capital. V J. F. Richardson (ur.): *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, 241–252. New York: Greenwood.

staršev z nižjimi dohodki, kažejo podatki raziskave iz leta 2010 (Rakar in drugi¹³, 2010 v Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 288). Lešnik (1982) ugotavlja, da družinska kultura, kamor spada tudi izobrazba staršev, nedvomno vpliva na razvoj mlade osebnosti in posledično na drugačne odločitve pri izbiri prostočasnih dejavnosti otrok.

V Sloveniji je zaradi historičnih razlogov klasifikacija med razredi še posebej šibka. Slovenska družba je v primerjavi z nacionalnimi okolji, kjer so taksonomične meje med razredi še vedno velike, ni izrazito klasificirana, diferenciacija med statusnimi skupinami v Webrovem pomenu pa je majhna (Luthar in Kurdija, 2011, str. 987).

V diplomskem delu se v navezavi na družbeni razred želimo omejiti predvsem na dohodek, ki pomembno vpliva na življenjske možnosti posameznika. Z izginjanjem neenakosti v dohodku bi to pomenilo močan dokaz, da tudi razredne razlike slabijo (Haralambos in Holborn, 2005, str. 50). Dohodek se v uradni statistiki meri na različne načine. Pri tem ločimo:

- izvorni dohodek – dohodek iz virov, kot so zaposlitev, poklicne pokojnine, darila, plačila vzdrževalnine in investicije;
- bruto dohodek – vsi viri dohodka, kjer se dobršen del odšteje za plačilo dohodnine in prispevkov za obvezno zavarovanje;
- razpoložljivi dohodek – bruto dohodek, zmanjšan za plačilo dohodnine in prispevkov za obvezno zavarovanje;
- dohodek z odbitim davkom – dohodek, ki ostane po plačilu davka, kot so posredni davki in davki kakršen je občinski davek;
- končni dohodek – dohodek z odbitim davkom, ki mu je pridružena vrednost ugodnosti, ki jih zagotavlja država, na primer vrednost zdravstvene oskrbe ter šolanja (Haralambos in Holborn, 2005, str. 51).

Dohodek staršev je pomemben element, ki določa položaj otrok, zlasti ko govorimo o področjih življenja oziroma dejavnostih, pri katerih je uresničevanje oziroma vključevanje otrok neposredno povezano s finančnimi viri staršev (Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 289).

¹³ Rakar, T., R. Boškić, U. Boljka, P. Dremelj, M. Nagode, A. Črnak-Meglič in L. Rihter. (2010). *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev. Končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Povprečni letni neto razpoložljivi dohodek na gospodinjstvo je v Sloveniji leta 2018 znašal 24.725 EUR in je bil tako za 1.686 EUR višji kot v prejšnjem letu. Povprečni letni razpoložljivi dohodek na člana gospodinjstva se je zvišal za 760 EUR (na 10.093 EUR), povprečni letni ekvivalentni razpoložljivi dohodek na člana gospodinjstva, preračunan po OECD-jevi prilagojeni ekvivalenčni lestvici, pa za 1.109 EUR (na 15.236 EUR), kažejo podatki Statističnega urada Republike Slovenije (SURs, 2020).

5 PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

Koncept prostega časa sodi med novejša področja preučevanja v sociologiji. Gre za pomembno komponento v življenjskem ciklu posameznika in posameznik ima na različnih stopnjah življenja tudi različna stališča do tega (Haralambos in Holborn, 2005, str. 260–262). V otroštvu je prosti čas morda osrednji življenjski interes, v kasnejših obdobjih mladostništva in še posebno odraslosti pa posamezniku predstavlja predvsem umik od dela (Haralambos in Holborn, 2005, str. 272).

5.1 Problem »merjenja« prostega časa

Prosti čas je pomemben tako za posameznika že od ranega otroštva dalje pa vse do pozne starosti kot tudi za celotno družbo. Roberts (v Haralambos in Holborn, 2005, str. 264) poudarja vpliv družbenih dejavnikov na vzorce prostega časa, saj ljudje v prostem času izberejo dejavnosti, ki ustrezajo njihovim osebnim okoliščinam, življenjskemu slogu in skupinam, ki jim pripadajo. V družbi je veliko različnih skupin in tako obstaja velika izbira pristočasnih dejavnosti in interesov.

Prosti čas je eden izmed konceptov študij vsakdanjega življenja, njegove korenine pa segajo že daleč nazaj v zgodovino. Sprva je bil prosti čas domena vladajočega razreda in tako širšim množicam ljudi nedostopen. Gre za zgodovinski pojav, ki se je v različnih obdobjih razvoja družbe drugače obravnaval, pojmoval in udeleževal. Tako je denimo že v antiki in rimski dobi imel prosti čas smisel, usmerjen k posamezniku in njegovemu razvoju, imel je vsebine, ki so bile predvsem kulturne, športne, umetniške in zabavno-razvedrilne. Pomen prostega časa se kasneje v fevdalizmu še bolj poudarja, še posebno pod vplivom Cerkve, ki propagira delo in molitev. V dobi renesanse se z razvojem humanizma, ki prežema ne le delo, poudarja tudi boj za prosti čas ljudi. Končno se nato v 19. stoletju, v dobi industrializacije začne zavzemanje za skrajševanje delovnega časa in demokratizacijo prostega časa. V tem obdobju se pojavijo tudi prve sociološke razprave o povezavi dela in prostega časa (Kristančič, 2007, str. 18). Prosti čas je torej družbeni pojav, ki ga srečujemo v vseh področjih družbenega življenja in tudi pri vseh socialnih skupnostih, ki pa ga različno uporabljajo (Lešnik, 1982, str. 38).

5.2 Načela izkoriščanja prostega časa

Ob omembi prostega časa je verjetno pogosta asociacija na to svoboda oziroma svobodna izbira, ki zaseda osrednje mesto v polju prostega časa. Obstajajo načela izkoriščanja prostega časa, ki so neke vrste smernice ali navodila za posamezne dejavnosti, ki se odvijajo v prostem času, vendar imajo lahko nekatera v določenih okoljih večji pomen kot druga (Kristančič, 2007). Ta načela so naslednja:

Načelo svobode, saj prosti čas v prvi vrsti pomeni izbiro posameznika na osnovi osebnih nagnjenj, interesov in potreb. Posameznik se mora pri tem znati osvoboditi različnih obremenitev ter obveznosti ter najti moč, da se sam in popolnoma svobodno odloči za izbiro dejavnosti v prostem času ter se pri tem izogne brezdelju ter pasivnemu odnosu do prostega časa.

Načelo smiselnosti daje prostemu času njegovo družbeno in etično veljavo in se kaže v dejavnem počitku, družbeno sprejemljivem razvedrilu ter razvoju osebnosti. Te dejavnosti so odvisne od okoliščin, starosti ter poklica posameznika. Upoštevanje smiselnosti prostega časa je nujno za boj proti nevarnosti razvrednotenja dejavnosti ter stanju brezsmiselnosti, kot je življenjska praznina, brezpomočnost ter brezcilnost. S tem pa se posameznik tudi izogne podrejanju komercializaciji in senzacionalizmu.

Načelo individualnosti je močno povezano s svobodno dejavnostjo, ki je osnovni pogoj za razvoj osebnosti posameznika. Ta jo uresničuje znotraj sebe brez zunanjega pritiska. Preko individualnosti se razvijajo dispozicije, orientacija, usmeritev k samemu sebi ter strukture osebnosti, značaja, reagiranja in prilagajanja posameznika pri vključevanju v okolje. Načelo individualnosti tudi nasprotuje konformizmu ter komercializaciji, ki ju prepozna kot najnevarnejši tendenci podrejanja osebnosti zunanjim klišejem.

Načelo kolektivnosti, pri čemer moramo poudariti, da se ne izključuje z individualnostjo, temveč se z njo dopolnjuje. Mnoge dejavnosti prostega časa so naravnane skupinsko, družabno ali športno in zahtevajo sodelovanje večjega števila članov. Skozi kolektivno preživljanje prostega časa posameznik razvija smisel za reševanje skupnih nalog, odgovornosti do skupine, občutek povezanosti in enakopravnosti.

Načelo kreativnosti, skozi katerega posameznik doživlja in spozna samega sebe ter svoje

zmožnosti. Kreativne dejavnosti so tiste, ki posameznika spodbujajo k izražanju osebnih nagnjenosti, zamisli in sposobnosti, s tem pa izraža svojo polno individualnost. Ustvarjalnost pomeni svobodo in daje zadovoljstvo ter vsebino življenju.

Načelo raznovrstnosti posameznika opominja na to, kako nujno je ustvarjati takšne možnosti preživljanja prostega časa, preko katerih se posameznik lahko udejestvuje na različne načine, ki niso vezani na posamezna specializirana področja.

Načelo organiziranosti prostega časa, ki ustvarja pogoje ter možnosti za preživljanje prostega časa in ki preprečuje njegovo omejevanje, dirigiranje ali pretirano institucionaliziranje. Organiziranost mora biti usmerjena predvsem v sam prosti čas ter manj v določanje, katere dejavnosti naj posameznik uresničuje v tem času.

Načelo amaterizma – ljubiteljstva, saj prosti čas zajema le tiste dejavnosti, ki jih posameznik opravlja na lastno pobudo, za osebno zadovoljstvo in ne zaradi pridobitve raznih sredstev. Zato med prostočasne dejavnosti tudi ne moremo šteti dejavnosti, kot so denimo razne domače obrti, polprofesionalna športna, muzikološka, intelektualna ter druga udejestvovanja. Amatersko-ljubiteljski status je potrebno negovati predvsem med otroškimi ter mladinskimi organizacijami, kjer se morda kažejo tendence komercialnosti.

Načelo ustreznosti starosti in spola, pri čemer se je, da ne bi prišlo do izkrivljanja vzgojnega pomena prostega časa, potrebno izogibati pretiranim obremenitvam otrok na račun njihovega telesnega, intelektualnega, čustvenega in moralnega razvoja, prav tako pa je potrebno spoštovati spolne razlike. Dejstvo je namreč, da se preživljanje prostega časa otrok in mladostnikov vse bolj približuje vsebinam in stilu odraslih v smislu zabave ter konzumiranja različnih medijev (Kristančič, 2007).

Prosti čas je nekoč veljal za zapravljen čas, izgubljen čas, danes pa še zdaleč ni več tako. Značilnost prostega časa zagotovo ni brezdelje, temveč dejavnost, ki poteka v tem času in služi predvsem lastnim namenom (Lešnik, 1982, str. 14). Pod pojmom prosti čas se predvideva le tisti del nedelavnega časa, ki je zunaj obveznosti in ni pridobitniško naravnani (prav tam, str. 77).

V diplomskem delu se bomo osredotočili predvsem na preživljanje prostega časa v povezavi z otroštvom. Pravica otrok do počitka, prostega časa, igre in razvedrila, je zapisana v 31. členu

Konvencije o otrokovih pravicah iz leta 1989 in je ena temeljnih človekovih pravic (KOP, 1989). O pomenu kakovostnega preživljanja prostega časa pa pričajo tudi nekateri drugi dokumenti s področij kulture, vzgoje in izobraževanja. Večina izmed nas prosti čas otrok najverjetneje povezuje z igro, vsaj do vstopa otrok v šolo. V nadaljevanju bomo raziskovali, koliko časa imajo novodobni otroci resnično na voljo za prosto igro glede na (pre)obremenjenost z drugimi prostočasnimi aktivnostmi, v katere so vsakodnevno vključeni.

Čeprav imajo otroci najraje aktivnosti na prostem, se zdi, da dejansko več časa porabijo za bolj statične notranje dejavnosti. Na to kaže raziskava iz leta 2013, izvedena med 162 starši predšolskih otrok, v kateri so prepoznavali ter analizirali najljubše prostočasne aktivnosti otrok v vrtcu in vključenost staršev v prostočasne aktivnosti otrok (Lupu in drugi, 2013).

Prostočasne dejavnosti, ki jih otrok začne prakticirati že v zgodnjem otroškem obdobju, so bistvenega pomena pri oblikovanju in razvoju otroka za nadaljnje življenje. Ena izmed kompetenc, ki se pri otrocih začne razvijati že v predšolskem obdobju, je ustvarjalnost (Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 282).

Kot omenjeno, prosti čas ni pomemben le za posameznika, temveč za celotno družbo. Potemtakem mora družba ustvarjati dejavnike, ki na različne načine prispevajo h kakovostnemu uresničevanju prostega časa s pomočjo svetovanja in usmerjanja. Ti dejavniki so bolj ali manj institucionalnega značaja in tako lahko pripomorejo k oblikovanju prostega časa s svojo praktično ponudbo mnogoterih možnosti. (Kristančič, 2007, str. 81). Eden izmed teh dejavnikov je tudi vrtec, ki predstavlja prvo fazo sistematične vzgoje in organiziranega prostega časa predšolskih otrok. V vrtcu otroci pridobivajo tako delovne kot socialne navade, razvijajo tovarištvo, sodelovanje, razne veščine, krepijo svojo vztrajnost in ustvarjalnost ter bogatijo svojo osebnost. Vse te kakovosti so pomembne za preživljanje prostega časa kasneje v življenju (prav tam, str. 82). Lahko pa vrstniki v vrtcu, to so predvsem starejše skupine, tudi že predstavljajo referenčno skupino, ki ji mora otrok slediti, da bi se izognil izključenosti. Podatki za Slovenijo kažejo, da je bilo na začetku šolskega leta 2019/20 v vrtce vključenih 87.708 otrok, to je bilo 82,7 % vseh otrok, starih od enega do pet let. V zadnjem desetletju se je število otrok v vrtcih povečalo za četrtno, z 71.124 (2009/10) na 87.708 (2019/20). Predšolsko vzgojo je izvajalo 966 vrtcev in njihovih enot, od tega 851 javnih in 115 zasebnih. Velika večina otrok je obiskovala javne vrtce (94,3 %) (SURIS, 2020).

5.3 (Nove) oblike preživljanja prostega časa in vloga (novih) tehnologij

Prosti čas kot produkt sodobne družbe je tesno povezan z razvojem tehnologije in avtomatizacije (Kristančič, 2007, str. 19). S prihodom novih tehnologij na trg, povečanim znanjem ljudi in spreminjanjem vrednot v sodobnih življenjskih potekih ter na različnih področjih življenja je prišlo do kakovostnih sprememb, ki dopuščajo možnosti za individualizacijo načina življenja in potrošnje. Meje prostega časa so s tem postale relativne in v veliko primerih zgolj subjektivno določljive (Černigoj-Sadar v Svetlik, 1996, str. 197).

Sodobno otroštvo nekateri avtorji opredeljujejo tudi kot medijsko posredovano otroštvo, saj otroci medije in sodobno tehnologijo uporabljajo tudi na račun branja in drugih ustvarjalnih dejavnosti (Heim in drugi¹⁴, 2007 v Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 287). V Ofcomovi raziskavi iz leta 2015 z naslovom *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report 2015* so ugotovili, da od tri- do štiriletniki v povprečju na dan pred televizijskimi zasloni preživijo dobri dve uri, 58 minut na internetu in 50 minut na dan za igranje videoiger. Pri starejših otrocih, to je od pet do sedem let, ni bilo opaženih bistvenih razlik, se pa izpostavljenost medijem z leti povečuje, predvsem pri uporabi interneta (Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 287).

Raziskava iz leta 2013 kaže na to, da je televizija še vedno medij, pred katerim otroci preživijo največ časa, to je od dve do tri ure na dan, vsaj v Sloveniji. Vsebine, ki jih otroci najraje gledajo, so tako risanke, otroške oddaje in tudi oglasi, te po raziskavi sodeč gledajo predvsem šestletniki (Erjavec, 2013).

Erjavec (2013) raziskuje, koliko časa otroci uporabljajo različne medije, ob tem pa se opira na hipotezo izpodrivanja. Ta različne prostočasne aktivnosti postavlja v enakovreden položaj in trdi, da otroci z večanjem časa, ki ga namenjajo medijem, zmanjšujejo čas, ki ga namenijo drugim prostočasnim dejavnostim. Gre torej za to, da čas, ki je namenjen eni aktivnosti, ne more biti hkrati namenjen tudi neki drugi (Erjavec, 2013, str. 122). Nekateri drugi avtorji pa nasprotno menijo, da lahko otroci istočasno spremljajo različne medije, na primer berejo in gledajo televizijo ali poslušajo glasbo in igrajo računalniško igrico, in izvajajo različne medijske in druge prostočasne dejavnosti, na primer poslušajo glasbo in pišejo domačo nalogo

¹⁴ Heim, J., P. B. Brandtzæg, B. H. Kaare, T. Endestad in L. Torgersen. 2007. Children's usage of media technologies and psychosocial factors. *New Media & Society* 9 (4), 425–454.

(prav tam). Raziskave tudi kažejo, da vedno mlajši otroci uporabljajo vedno kompleksnejše medije (Wartella in drugi¹⁵, 2000; Roberts in drugi¹⁶, 2005 v Erjavec, 2013).

Trendi preživljanja prostega časa otrok kažejo na to, da morajo biti otroci dandanes ves čas animirani, tako doma kot v avtu ali denimo na raznih praznovanjih ter družabnih dogodkih. Tu pa veliko vlogo igra tudi uporaba novih tehnologij. Sprva so bili starši in odrasli nasploh navdušeni nad novimi znanji in izkušnjami, ki so jih prinesla okolja novih tehnologij, to navdušenje pa se je v desetletju ali dveh obrnilo v drugo smer. Pogoste so pritožbe, da naj bi mediji pasivizirali mlade ter jim vsiljevali sporne lepote ideale in umetne potrošniške želje, internet pa naj bi mlade socialno izoliral. Problem se kaže tudi v uporabi mobilne tehnologije, ki naj bi jih navajala na posredovalno komuniciranje in jih trgala iz neposrednih družbenih omrežij (Ule, 2008, str. 198).

5.4 Intenziviranje prostega časa

Tudi v času pozne moderne je otroštvo še vedno močno nadzorovano obdobje, kar se kaže z vedno intenzivnejšim nadzorovanjem in strukturiranjem otrokovega časa, ki je vse prej kot romantizirana podoba brezskrbnega otroštva (Daly¹⁷, 1996, v Švab 2001, str. 143). Poznomoderno intenziviranje časa ima tako pomembne posledice tudi za otroštvo. Otroci se s pomočjo starševskega nadzora vse bolj zgodaj v svojem življenju vključujejo v intenzivno vsakdanje življenje, ki povzroča t. i. sindrom otroške naglice. Hitrost družbenih sprememb od otrok zahteva, da se na neki način naučijo zanikati svoje naravne ritme, kar se kaže v čedalje manjši razliki med urnikom odraslih in urnikom otrok (Švab, 2001, str. 143). Pri otrocih prihaja celo do pomanjkanja časa oziroma njihovega prostega časa. Ko govorimo o pomanjkanju prostega časa otrok, ne mislimo zgolj na brezdolje, enako pomemben je čas brez prisotnosti odraslih (Cvjetčanin v Črnak Meglič in Kobal Tomc, 2017, str. 294). Strokovnjaki

¹⁵ Wartella, E., O'Keefe, B., Scantlin, R. (2000). *Children and Interactive Media*. A Compendium of Current Research and Directions for the Future, A report to the Markle Foundation. Markle Foundation.

¹⁶ Roberts, D. F., Foehr, U. G., Rideout, V. (2005). *Generation M: Media in the Lives of 8-18 Year-Olds*. Menlo Park (CA), Kaiser Family Foundation.

¹⁷ Daly, K. J. (1996). *Families & Time: Keeping Pace in a Hurried Culture*. THOUSAND Oaks, London, New Delhi: Sage.

ugotavljajo, da je čas, namenjen prosti igri otrok, v zadnjega pol stoletja drastično upadel v mnogo evropskih in tudi drugih razvitih državah, čeprav naj bi bila prosta igra ena pomembnejših dejavnikov pri otrokovem razvoju (Cvjetčanin v Narat in Boljka, 2017, str. 209).

5.5 Omejitve prostočasnih aktivnosti

Če v preteklosti starši niso posvečali pretirane pozornosti temu, kje se zunaj nahaja njihov otrok ter kdaj se bo vrnil domov, pa danes ni več tako. Generacije otrok iz začetka 21. stoletja se ne igrajo več toliko zunaj, kot so to počeli otroci v preteklosti. Razlogi za to so med drugim tudi ožji obseg dovoljenih dejavnosti na prostem, manjša območja za prosto gibanje, manj soigralcev iz različnih socialnih okolij ter več omejitev in prepovedi iz varnostnih razlogov, ki jih otrokom nalagajo odrasli. Zaskrbljenost staršev se nanaša predvsem na varnost v cestnem prometu, na razne zločine in tujce ter na sosede, ki bi jih morda motil hrup otrok (Lupu in drugi, 2013).

Za izhodišče svojega raziskovanja sem se v teoretičnem delu oprla na že obstoječe teorije in raziskave ter na njihovi podlagi opredelila trende otroštva in otroške igre v pozni moderni. Med trende novodobnega otroštva sem uvrstila otrokocentričnost, protektivno otroštvo in tri različne stile starševanja, prav tako pa sem na podlagi preučene literature v teoretičnem delu opredelila tudi prosti čas kot enega izmed konceptov študij vsakdanjega življenja. Teoretični del diplomske naloge bom poskušala dopolniti z rezultati lastne raziskave.

6 EMPIRIČNI DEL

Diplomsko delo poleg teoretičnega vsebuje tudi empirični del, s pomočjo katerega sem želela preveriti teorije in ugotovitve nekaterih avtorjev ter v okviru lastne raziskave odgovoriti na zastavljena raziskovalna vprašanja in s tem dopolniti teoretični del.

6.1 Metodologija

V okviru empiričnega dela diplomske naloge sem pri raziskavi uporabila kvalitativno metodo zbiranja podatkov, in sicer polstrukturiran oziroma delno strukturiran poglobljeni intervju. Pri tej metodi gre za vnaprej določena okvirna vprašanja odprtega tipa, na katera intervjuvanci prosto odgovarjajo, pri tem pa želimo priti do čim širšega razpona odgovorov (Wholey in drugi, 2010). Med intervjuji sem uporabljala tudi podvprašanja, odvisno od poteka intervjuja ter sproščenosti intervjuvank, nekatera vnaprej zastavljena vprašanja pa sem v posameznih primerih izpustila, odvisno od konteksta.

Za osnovo analize sem vzela postopek klasifikacije ter oblikovanja abstraktnejših pojmov, pridobljenih iz zapisov intervjujev. Za lažjo kategorizacijo podatkov sem nato izbrala postopek odprtega kodiranja, pri čemer posameznim delom besedila pripisujemo pojme in jih s tem ločimo od besedil, ki spadajo pod neki drug pojem. Gre za postopek kategorizacije, s katerim organiziramo podatke (Mesec, 1998).

Opravila sem osem intervjujev med materami predšolskih otrok, pri čemer je bil pogoj, da imajo najmanj dva predšolska otroka, ki sta po možnosti vključena tudi v vrtec. Spol in starost predšolskih otrok na tem mestu nista bila vnaprej določena.

Glavno raziskovalno vprašanje, na katerega sem želela odgovoriti v empiričnem delu, je *Kako se prakse otroške igre ter kupovanja otroških igrac razlikujejo glede na spol in družbeni razred, ki mu otroci pripadajo?* in je bilo vodilo za nadaljnja raziskovalna vprašanja:

1. Kako se kažejo preference pri izbiri otroških iger in igrac med deklicami in dečki in kako nanje vpliva kulturno okolje s stereotipi o delitvi na ženske in moške vloge v družbi?

2. Kako razredni položaj družine vpliva na kvaliteto otroške igre?
3. Ali starši dandanes pri nakupu igrač dajejo večji poudarek kakovosti ali količini igrač ter kakšno vlogo pri tem predstavlja družbeno-ekonomski položaj družine?
4. Kako močno vlogo imajo otroci pri vplivanju na nakupne odločitve staršev?
5. Ali starši pri nakupu igrač upoštevajo želje otroka ali pa se bolj osredotočajo na primernost igrače glede na otrokov spol in starost?
6. Koliko prostega časa imajo otroci pravzaprav na voljo za prosto igro glede na preostale dejavnosti, v katere so morda vsakodnevno vključeni?

Vprašalnik sem zaradi lažje interpretacije rezultatov ter da bi se izognila preskakovanju iz ene teme na drugo, razdelila po sklopih. Razdeljen je bil na pet sklopov, pri čemer so prvi sklop predstavljali sociodemografski podatki, ki so bili za opis vzorca, drugi sklop se je navezoval na nakupne odločitve staršev, v tretjem sem preverjala, ali obstaja kategorizacija igrač in iger glede na spol, četrti sklop se je nanašal na preživljanje prostega časa otrok in staršev ter pri petem me je zanimalo, kakšna so stališča staršev do novih tehnologij.

6.2 Potek raziskave

S pomočjo namenskega vzorčenja sem želela pridobiti vzorec osmih udeleženk, pri čemer je bil pogoj, da so matere najmanj dvema predšolskima otrokoma. Vzorec je bil pridobljen na podlagi moje socialne mreže, torej mojih poznanstev med materami predšolskih otrok, ki so mi nato naprej pomagale stopiti v stik še z nekaterimi drugimi potencialnimi intervjuvankami.

S štirimi intervjuvankami sem na njihovo željo intervjuje opravila pri njih doma, saj jim je tako najbolj ustrezalo, z dvema pri meni doma, z dvema od njiju pa sem intervju opravila na domu znanke, ki mi je pomagala stopiti v stik s tema intervjuvankama. Na začetku intervjuja sem jim predstavila smer študija, temo diplomskega dela ter okvirno vsebino intervjuja po sklopih. Intervjuji so potekali individualno, da bi intervjuvankam lahko zagotovili čim bolj sproščeno vzdušje ter čas in možnost za čim bolj poglobljene odgovore.

Intervjuji so bili izvedeni v mesecih juliju in avgustu 2020. Najprej sem opravila testni intervju z eno od znank in na podlagi testnega intervjuja izbrala vprašanja, ki so bila relevantna za kasnejše intervjuje. Dodala sem tudi vprašanja, ki so pri tem intervjuju

umanjkala, oziroma umaknila tista, ki za moje raziskovanje morda niso bila primerna oziroma pomembna.

S predhodnim dovoljenjem intervjuvank so bili intervjuji posneti, nato pa transkribirani, imena intervjuvank, njihovih partnerjev in otrok pa sem zaradi varovanja osebnih podatkov spremenila oziroma izpustila. Za spremembo imen sem uporabila podatke s Statističnega urada Republike Slovenije in med stotimi najpogostejšimi imeni izbrala najpogostejših osem od številke 50 dalje. Nekaterim intervjuvankam sem na njihovo željo oziroma pobudo transkribirane intervjuje kasneje poslala v vpogled z namenom, da bi se prepričale o anonimnosti intervjuja ter o točnosti in verodostojnosti podatkov. Tema raziskovanja ni občutljiva, zato med potekom intervjujev ni bilo čutiti posebne nesproščenosti intervjuvank.

6.3 Analiza rezultatov

6.3.1 Sociodemografski podatki

V sklopu sociodemografskih podatkov sem spraševala po podatkih intervjuvank, njihovih partnerjev ter otrok, ti podatki pa so vključevali:

- letnico rojstva intervjuvank in njihovih partnerjev,
- končano stopnjo izobrazbe intervjuvank in njihovih partnerjev,
- partnerski status,
- starost in spol otrok,
- bivalno okolje (večje mesto, manjše mesto, podeželje),
- (ne)vključenost otrok v vrtec,
- status zaposlitve intervjuvank in njihovih partnerjev (zaposlen/-a, nezaposlen/-a),
- višina družinskega mesečnega dohodka.

Kot omenjeno, sem intervjuvala osem mater predšolskih otrok, katerih imena sem zaradi varovanja osebnih podatkov spremenila:

Lidija: 32 let

Marta: 28 let

Sabina: 31 let

Vida: 32 let

Janja: 31 let

Zala: 34 let

Maša: 27 let

Antonija: 29 let

Povprečna starost intervjuvank je bila 30,5 leta, njihovih partnerjev pa 31,9 leta. Pri tem se razpon med leti pri intervjuvankah giblje med 27 let in 34 let, pri njihovih partnerji pa med 27 let ter 37 let (gl. tabelo 6.1).

Večina intervjuvanih, to je šest, z družino živi na podeželju, ena intervjuvanka z družino živi v večjem mestu in ena intervjuvanka z družino živi v manjšem mestu.

Večina intervjuvanih, to je šest, ima s partnerjem sklenjeno zakonsko zvezo, dve intervjuvani pa s partnerjema živita v izvenzakonski zvezi.

Tabela 6.1: Podatki o intervjuvankah in njihovih partnerjih

Ime intervjuvanke	Letnica rojstva intervjuvanke	Letnica rojstva partnerja	Partnerski status	Kraj bivanja
Lidija	1988	1992	Zakonska zveza	Večje mesto
Sabina	1989	1989	Zakonska zveza	Podeželje
Janja	1989	1989	Zakonska zveza	Podeželje
Maša	1993	1933	Zakonska zveza	Manjše mesto
Marta	1992	1983	Zakonska zveza	Podeželje
Vida	1988	1988	Izvenzakonska zveza	Podeželje
Zala	1986	1984	Izvenzakonska zveza	Podeželje
Antonija	1991	1987	Zakonska zveza	Podeželje

Glede na končano stopnjo izobrazbe imajo tri intervjuvanke srednjo poklicno izobrazbo, dve izmed njih imata univerzitetno izobrazbo, ena ima višjo strokovno izobrazbo, dve pa imata magistrsko izobrazbo (gl. tabelo 6.2).

Glede na končano stopnjo izobrazbe partnerjev intervjuvank imajo trije poklicno izobrazbo, dva gimnazijsko izobrazbo, prav tako imata dva univerzitetno izobrazbo, eden pa ima magistrsko izobrazbo.

Med intervjuvanimi je pet zaposlenih in tri niso zaposlene, partnerji vseh intervjuvank pa so vsi zaposleni.

Tabela 6.2: Podatki o izobrazbi ter zaposlitvi intervjuvank ter njihovih partnerjev

Ime intervjuvanke	Dosežena izobrazba intervjuvanke	Dosežena izobrazba partnerja	Družinski mesečni dohodek	Status zaposlitve (ona, on)
Lidija	Srednja poklicna	Magisterij	2.500 EUR	Ne, da
Sabina	Magisterij	Gimnazijska	2.000 EUR	Da, da
Janja	Srednja poklicna	Univerzitetna	2.000 EUR	Ne, da
Maša	Univerzitetna	Srednja poklicna	3.700 EUR	Da, da
Marta	Magisterij	Gimnazijska	1.700 EUR	Ne, da
Vida	Višja strokovna	Srednja poklicna	2.300 EUR	Da, da
Zala	Univerzitetna	Univerzitetna	2.000 EUR	Da, da
Antonija	Srednja poklicna	Srednja poklicna	2.000 EUR	Da, da

Povprečni družinski mesečni dohodek vključno s plačami, raznimi dodatki ter oblikami pomoči pri intervjuvanih znaša 2.275 EUR neto. Naj na tem mestu omenimo podatek Statističnega urada Republike Slovenije, da je povprečna neto plača, ki so jo junija 2020 prejele osebe, zaposlene pri pravnih osebah, znašala 1.175,47 EUR (SURS, 17. 8. 2020).

Glede na dohodkovne razrede v Sloveniji ločimo osem razredov, ki so prikazani v tabeli 6.3. Po izračunu povprečnega mesečnega dohodka na osebo v primeru družin, sodelujočih v raziskavi, lahko ugotovimo, da družine spadajo v različne dohodkovne razrede. Mašina družina spada v najvišji, osmi dohodkovni razred, Vidina v šesti razred, družine Lidije, Zale in Antonije se uvrščajo v peti dohodkovni razred, pri Sabini in Janji v četrtega, v tretji razred pa glede na povprečni mesečni dohodek na osebo spada Martina družina.

Tabela 6.3: Dohodkovni razredi

Dohodkovni razred – splošno	Povprečni mesečni dohodek na osebo (v EUR) – splošno
1	do 191,40
2	od 191,41 do 319,01
3	od 319,02 do 382,82
4	od 382,83 do 446,62
5	od 446,63 do 563,60
6	od 563,61 do 680,56
7	od 680,57 do 871,98
8	od 871,99 do 1.052,75

Vir: GOV.SI, Otroški dodatek (2020)

Skupno število otrok vseh intervjuvank ter njihovih partnerjev je 20. Od tega je sedem deklic in 13 dečkov. Povprečna starost deklic je 3,2 leta, povprečna starost dečkov pa 3,9 leta.

Izmed vseh otrok je 11 otrok vključenih v vrtec, od tega so štiri deklice in sedem dečkov (gl. tabelo 6.4).

Tabela 6.4: Podatki o otrocih intervjuvank

Ime intervjuvanke	Število otrok	Spol in starost otrok	Vključenost v vrtec
Lidija	3	Ž 6,5 leta; M 4,5 leta; M 1,5 leta	Starejša dva sta
Sabina	3	M 5,5 leta; Ž 3,5 leta; Ž 1 leto	Starejša dva sta
Janja	3	M 7 let; M 2,5 leta; M 4 mesece	Ne

Maša	2	M 3 leta; Ž 1,5 leta	Da
Marta	3	Ž 7 let; M 5 let; M 2 leti	Ne
Vida	2	M 5 let; Ž 1 leto	Da
Zala	2	M 6 let; M 4 leta	Da
Antonija	2	M 4,5 leta; Ž 2 leti	Starejši je

Vprašalnik je poleg sklopa s sociodemografskimi podatki vseboval še štiri sklope, katerih rezultate bom predstavila v nadaljevanju v enakem vrstnem redu, kot so bila posamezna vprašanja teh sklopov zastavljena intervjuvankam.

6.3.2 Nakupne odločitve staršev

Ta sklop je bil izmed vseh najobširnejši, zanimala pa so me nakupovalne prakse staršev, to je, ob kakšnih priložnostih starši otrokom kupujejo igrače, če sploh jih, ter kje jih kupujejo, na kaj so pri nakupu pozorni oziroma čemu dajejo večji poudarek – kakovosti ali količini igrač. Priložnosti, ob katerih starši kupujejo igrače otrokom, so pri vseh intervjuvankah zelo podobne. Rojstni dan je ena izmed priložnosti, ki so jo vse intervjuvanke omenile najprej. Izjema je Janja, ki pravi, da se za rojstni dan s partnerjem izogibata nakupu igrač.

»Za rojstne dneve se kar izogibava, ne kupujeva. Če pa kdaj pride, da je kakšna nagrada, se pa kar poslužujemo recimo knjig ali pa športnih rekvizitov. Take stvari.« (Janja, osebni intervju, 2020, 29. julij)¹⁸

Sledijo nakupi oziroma obdarovanja za posebne praznike, kot je miklavževanje in/ali božič, pri nekaterih tudi obdarovanje za god. Maša in Marta pravita, da kupujejo tudi priložnostno, denimo ko nekaj resnično potrebujejo ali pa v skupno dobro, Marta pa omenja tudi zobno miško, ki otrokom prinaša manjše pozornosti ob izpadu zobka.

¹⁸ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

»Za Miklavža po navadi, pa za rojstni dan. Včasih tudi za god kakšno malenkost. Pa recimo če je res kakšna takšna stvar. Meni se zdi, da sem enkrat kupila, recimo ko je miška prinesla nekaj za zobek.« (Marta, osebni intervju, 2020, 25. julij)¹⁹

Prav vse intervjuvanke pravijo, da pri njih doma mlajši otrok oziroma otroci nasledijo igrače starejših, prav tako pa tudi pri vseh dajejo igrače naprej drugim otrokom (oziroma jih imajo namen dati kasneje), ko te za njihove otroke niso več relevantne oziroma zanimive.

V svoji raziskavi sem želela preveriti tudi ekološki vidik kupovanja igrač. Ob vprašanju, ali kdaj kupujejo igrače ali preostale pripomočke za igro na raznih sejmih ali garažnih razprodajah, je pet intervjuvank odgovorilo pritrdilno, Marta celo pravi, da večinoma kupujejo igrače na ta način.

Pri Maši, Janji in Marti poleg sejmov kupujejo tudi na spletnem portalu Bolha, Lidija in Janja pa sta omenili tudi izmenjave podarim – dobim, ki se jih udeležujeta po raznih krajih.

»Ja, sem tudi, ampak to je bilo mogoče enkrat. Ali pa mogoče na Bolhi kaj takega uporabnega, mislim, da je še lepo ohranjeno. Sploh kakšna kolesa in te stvari.« (Maša, osebni intervju, 2020, 27. julij)²⁰

»Drugače imajo pa ta podarim – dobim po petih ali šestih mestih. Jaz hodim na Rakovnik ali v Šenčur in mamice prinesejo obleke, knjige, igrače in tako dobimo ful stvari iz tam, res lepo ohranjenih, kolesa smo tam dobili.« (Lidija, osebni intervju, 2020, 25. julij)²¹

Tri intervjuvanke odgovarjajo, da ne kupujejo second hand, torej rabljeno ali iz druge roke.

Zanimalo me je, ali so intervjuvanke pri nakupu igrač pozorne na materiale, iz katerih so narejene igrače, in ali pri nakupu sledijo trendom ekološko izdelanih igrač.

Posebne poudarka nakupu ekološko narejenih igrač večina intervjuvank ne daje, razen Marte, ki poskuša pri nakupu igrač čim bolj upoštevati ekološki vidik. Pravi, da najraje kupuje lesene igrače oziroma da so na splošno izdelane iz čim bolj naravnih materialov, včasih pa tudi sama kaj izdelata.

¹⁹ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

²⁰ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

²¹ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

»Ja, jaz probam to čim bolj. Les, čim bolj naravno da je. Ali pa izdelam sama kaj.« (Marta, 28 let)

Preostale namensko ne kupujejo igrač, ozirajoč se na ekološki način, razen če slučajno naletijo na takšno igračo, ki bi bila otroku zanimiva. Pri tem Lidija in Maša dodata, da imajo kljub temu doma veliko lesenih igrač.

»Ne, namensko ne. Mogoče dajeva poudarek na kakšne lesene igrače. Tako, prav namensko se pa ne odločava.« (Maša, 27 let)

»Tudi kaj, prav tako posebej nisem še nikoli, da bi ravno iz odpadne embalaže. Če je bilo ravno slučajno po nesreči. Drugače lesenih imamo pa veliko.« (Lidija, 32 let)

Igrače, izdelane iz obnovljivih ali trajnostnih materialov, običajno spadajo v nekoliko višji cenovni razred, kar pa marsikaterega starša morda odvrta od nakupa. Dve intervjuvanki pravita, da cena definitivno je ovira pri nakupu, pri dveh pa potem kupijo kakšno igračo manj. Janji so denimo vseč igrače, narejene v stilu montessori, vendar jo ravno ta finančna nedostopnost pri nakupu odvrta. Lidija podobno pravi, da bi bila za posamezne igrače pripravljena odšteti nekoliko več denarja, ne pa da bi vse igrače kupovali iz teh materialov, saj bi jo nekoliko višje cene odvrnile od nakupa.

»Sploh vseč so mi kakšni montessori materiali, pa me ravno ta nedostopnost odvrta. Pač ti bi, ampak ne boš dal, ne vem, za eno stvar 70 EUR, kljub temu da je razvojno super in vse tako. Pač premisliš, če se splača. Je, definitivno ovira tudi cena.« (Janja, 31 let)

»Niti ne, če gre to za posamezno igračo, da bi pa ful kupovali, sem pa bolj stiskač. To pa bi me že pol odvrnilo.« (Lidija, 32 let)

Preostalih intervjuvank višje cene ekološko izdelanih igrač od nakupa ne odvrta, raje potem kupijo kakšno manj. Vida, Zala in Antonija že na splošno ne kupujejo teh igrač, vendar ne zaradi višjih cen.

Nekatere igrače na trgu, ki še posebej ustrezajo raznim evropskim standardom (na primer higienski, pedagoški, psihološki, oblikovni itd.), nosijo oznako Dobra igrača. Zanj je že slišala polovica intervjuvank, pri nobeni od njih pa namenoma ne kupujejo igrač z omenjeno oznako.

Vse intervjuvanke so si enotne v tem, da otrokom igrač ne kupujejo na podlagi principa »vsi (ali vsaj večina) otrok ima to igračo, torej jo mora imeti tudi moj otrok«. Marta pravi, da jo to odvrča, prav tako Lidijo, ki potem raje namenoma izbere nekaj drugega, razen če se ji zdi neka trendovska igrača tudi dobra igrača. Vida ne pristaja na to, razen če si otrok igračo zelo želi, Sabina pa pravi, da je ne moti, če igračo, ki je popularna, otrok dobi od koga drugega, sicer pa igrač s partnerjem ne kupujeta zgolj zaradi popularnosti.

»Ne, jaz nikdar tega. Mene to kar malo odbija. Sploh te elektronske igrače in to. Poskušam, da jim razložim, zdaj ko sta že večja ta velika dva pa če imata željo, zakaj to ni tako dobro kot mislijo nekateri, da je.« (Marta, 28 let)

»Ne, niti ne. Pri tem precej izstopamo po mojem. Ravno tisto, kar imajo vsi ... potem jaz spremenim mnenje in izberem kaj drugega. Ampak, če pa imajo vsi in se mi zdi dobra igrača, pa pač ja. To se čisto po svoje drživa tukaj.« (Lidija, 32 let)

»Ne. Ne držimo se tega. Če dobi od koga drugega, me ne moti, tudi če je to neka popularna igrača, da bi pa samo zato midva kupila, tega pa ne.« (Sabina, osebni intervju, 2020, 25. julij)²²

Na tržišču ponudba igrač iz dneva v dan raste in proizvajalci igrač se pri tem spopadajo z vse večjo konkurenco. Od intervjuvank sem želela izvedeti, ali so pri nakupu pozorne na igrače določene znamke, ki so morda cenovno nekoliko dražje, ter ali se po njihovem mnenju cena igrače kaže tudi na kakovosti.

Večina izmed intervjuvanih znamkam ne daje večjega pomena. Vida pravi, da s partnerjem znamkam ne dajeta večjega pomena, kupujeta kvečjemu razne figure iz risank, ki si jih otrok želi in so nekoliko dražje, Lidija pa upošteva znamko in s tem tudi višjo ceno v primeru, če sama presodi in preveri, da je igrača dobra.

»Ne, znamkam ne dajeva večjega pomena. Po navadi, ko so kakšne risanke in hoče to figuro in ki je malo dražja.« (Vida, osebni intervju, 2020, 7. avgust)²³

²² Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

²³ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

Izmed intervjuvanih je Zala edina, ki namenoma kupuje igrače določene znamke, prav tako pa se ji zdi, da se cena igrače kaže tudi na kakovosti.

»Ja, kar gledam na znamke – Bruder, Lego, Siku.« (Zala, osebni intervju, 2020, 11. avgust)²⁴

Podobno menita Antonija in Lidija, torej da je pri določenih igračah cena res v sorazmerju s kakovostjo. Preostale intervjuvanke predvsem menijo, da se pri nakupu velikokrat plača zgolj ime ali znamko oziroma trenuten trend.

»Ne, trendovska je dražja, tako nekako.« (Vida, 32 let)

»Ja, odvisno. Ali pa pač znamko plačaš.« (Maša, 27 let)

»Mogoče delno. Delno je to lahko res, delno pa ne. Mogoče je samo ime, pa je že dražja.« (Marta, 28 let)

V nadaljevanju me je zanimalo, čemu dajejo pri nakupu intervjuvanke večji pomen – kakovosti ali količini igrač, ki jih otroci posedujejo, prav tako pa sem želela izvedeti, kje dobijo informacije o kakovosti igrač.

Sedem intervjuvank je odgovorilo, da večji poudarek dajejo kakovosti, Antonija pa pravi, da po navadi ne gleda na kakovost igrač. Velikokrat igrače kupuje na podlagi tega, kar se ji v tistem trenutku zdi, da bo otroku zanimivo.

»Recimo za kakšne te večje traktorje ali kaj takega, ok, sva gledala, da je mogoče malo bolj kvalitetno. Za te manjše zadeve pa v bistvu bolj v tistem trenutku, kaj se mi zdi, da rabi. In ne gledam na to, koliko je kvalitetna.« (Antonija, osebni intervju, 2020, 13. avgust)²⁵

Na vprašanje o tem, kaj zanje pomeni, da je igrača kakovostna, ter kje dobijo informacije o kakovosti igrač, so intervjuvanke odgovarjale različno. Tri izmed njih menijo, da kakovost igrače odraža predvsem to, da igrača dolgo zdrži. Janja poda primer kakovostne igrače: »Ja kot prvo, da se otrok lahko sproščeno z njo igra, tudi če je jezen, če jo vrže, da zdrži to igrača. Ne da jaz stojim zraven in govorim, pazi na igračo, da se ne bo polomila.« (Janja, 31 let)

²⁴ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

²⁵ Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

»Kakovostna pa pomeni, da dolgo zdrži, pa da so recimo naravni materiali, zdaj če dam ful keša. Ja, predvsem to, da dolgo zdrži pa da je uporabno, da se otrok z njo dejansko igra in da ne stoji tam.« (Lidija, 32 let)

Vida navaja, da včasih tudi že sama znamka odraža kakovost, vendar ne vedno. Zala kakovost igrač ocenjuje predvsem po videzu in ceni, saj pravi, da že po plastiki takoj vidi, ali je denimo igrača slabe kakovosti.

»Kakšne že vidim, da so zanič, ker se že vidi po plastiki. Tudi po ceni malo, ampak ko jo recimo dobiš kdaj in vidiš, da se čisto takoj polomi. Mora biti malo dražja. Tako da, ker sta fanta, bolj kupujemo Bruder, Siku. To se niti ni tako polomilo. Ostalo se je pa zelo hitro.« (Zala, 34 let)

Informacije o kakovosti igrač intervjuvanke dobijo na spletu, kot odgovarja Vida, predvsem pa o kakovosti sklepajo na podlagi dobrih izkušenj kolegic ali drugih staršev. Sabina pravi, da ji o kakovosti igrače največ pove zadovoljstvo tistih, s katerimi se družijo, enakega mnenja sta tudi Maša in Lidija.

»Informacije večinoma dobim na internetu pa od prijateljic, bolj to no, od prijateljic.« (Lidija, 32 let)

»Največ mi to pove o tem, da so drugi zadovoljni. Pač, ko se družimo, vidim, aha, ta poganjalček se ful dobro obnese, aha, s tem se pa ful igrajo, pa pač potem, če mi je vseč in če je res nekaj takega, kar mi res nimamo že sto podobnih, si potem kaj kupimo.« (Sabina, 31 let)

Cene igrač na trgu zelo variirajo, prav tako pa variirajo tudi vsote, ki jih intervjuvanke in njihovi partnerji letno namenijo za nakup igrač. Pri vprašanju, koliko zapravijo za igrače na letni ravni, je bilo opaziti precejšnjo razliko med odgovori intervjuvank, saj se razpon odštetega denarja giblje med 100 in 500 EUR. Zala oceni, da s partnerjem odštejeta približno 100 EUR za rojstni dan vsakega otroka, ko pa zraven prišteje še nakup koles ter kakšnih vmesnih igrač, se znesek dvigne na 500 EUR. Vida sešteje, da vključno z nakupom koles s partnerjem na leto odštejeta okrog 400 EUR, prav tako pri Sabini, kjer v sklop igrač vključuje tudi kolesa in knjige. Za knjige pri njih doma odštejejo okrog 100 EUR na leto. Janja in njen partner kupujeta predvsem legokocke, za kar odštejeta okrog 250 EUR letno, prav tako poleg knjig kocke kupujejo pri Maši, kjer za nakup s partnerjem letno odštejeta okrog 100 EUR. Pri

Marti na letni ravni za igrače zapravijo prav tako okrog 100 EUR, Lidija in Antonija pa nista znali oceniti, kolikšen znesek odštejejo za igrače otrok na letni ravni. Lidija, ki je mati treh otrok, pri tem dodaja, da se zneski razlikujejo pri prvem otroku in recimo pri tretjem.

»Uf, to pa nimam pojma. Res ne vem. Malo se razlikuje pri prvem otroku pa pri tretjem. Ful bi težko ocenila, ker tega ne spremljam, ker mi to ni pomembno.« (Lidija, 32 let)

»200 EUR. To skor ziher, tri imava zdaj, dva sta bila prej. Midva legokocke po navadi kupujeva. Je hitro, ali pa 250 EUR.« (Janja, 31 let)

»Sploh ne znam povedat. Ok, ja za duplokocke smo največ dali zdaj, ko smo nove kupovali. Joj, ne vem. Sej to pol kar nanese. 100 EUR, ne vem. Za knjige mogoče največ damo, če je to tudi mišljeno kot igrače.« (Maša, 27 let)

Razlogi, iz katerih se intervjuvankam zdi določena igrača pomembna ter so zanjo pripravljene odšteti več denarja, so različni. Maša in Marta navajata konkreten primer, in sicer legokocke, prav tako je primer kock izpostavila tudi Zala. Prav tako sta Zala in tudi Vida pripravljene odšteti več denarja za igračo, ki je poučna oziroma pomaga pri motoriki ali razvoju otroka.

»Tako, da vem, da ni tako hitro uničljiva, da je boljše kakovosti. Pa če je taka, da se lahko dlje časa z njo igra. Recimo kocke. Ali pa tudi mogoče puzzle, za katere mislim, da jih bo še kaj sestavljal. Drugače pa tudi letom primerna kakšna igrača. Ali pa tudi knjige, ki jih lahko potem večkrat bere. Pač kar se ti tudi zdi, da bi razvoju pomagalo.« (Zala, 34 let)

Antonija se skupaj s partnerjem odloča za nakup igrač, ki so uporabne dlje časa in jih potem lahko uporablja še naslednji otrok, recimo razni traktorji. Janja se ob tem vprašanju spomni na primer igrače, ravnatežnostne deske, ki sta jo kupila s partnerjem in se pri igri lahko uporabi na več načinov, prav tako pa se otroci lahko ob njej učijo. Sabina pravi, da ji za knjige ni nikoli težko odšteti večjega zneska denarja in da raje kupuje knjige kot pa druge stvari. Primer knjig omeni tudi Zala, saj se ji zdijo večkratno uporabne in se jih lahko bere vedno znova.

»Ja, za knjige mi recimo ni škoda. Če sem recimo z založbo na splošno zadovoljna ali pa da sem že videla knjigo v živo, mi ni težko tudi kakšen evro več dati. Rajši za knjigo kot za kakšno drugo stvar.« (Sabina, 31 let)

»In sva dala tudi nekaj več denarja pa sva ob tem tudi razmišljala, da bo še za naslednjega. Tako da tudi iz tega vidika sva namenila več denarja. Da je za dlje časa.« (Antonija, 29 let)

Zadnji del prvega sklopa intervjuja, se je nanašal na konkretno nakupno situacijo. Pri tem sem želela izvedeti, kje intervjuvanke po navadi kupujejo igrače – so to trgovine z igračami ali morda po spletu, se za nakup igrače odločijo že vnaprej ali morda na samem mestu, če kupujejo v trgovinah.

Štiri izmed intervjuvanih odgovarjajo, da večinoma kupujejo po spletu, Antonija in Vida pa raje kupujeta v trgovinah z igračami in po spletu sploh ne nakupujeta. Janja poleg spleta ter trgovin omeni tudi kupovanje igrač na raznih sejmihi, pri Zali pa igrače kupujejo ravno tako v trgovinah ali po spletu iz tujine.

Če kupujejo v trgovinah, je večina intervjuvank odgovarjala, da se o nakupu večinoma dogovorijo že pred vstopom v trgovino in kupijo točno tisto, po kar so prišli.

»Ja, po navadi se prej in tudi pozanimava se, kaj bova kupila. Če ne, si lahko čisto zbehan pri tej ponudbi.« (Janja, 31 let)

»Rajši pred vstopom. To sva že dolgo nazaj rekla. Da potem nimamo toliko težav, ampak tudi otroci so že navajeni, da ne težijo za igrače. Se že prej zmenimo, kaj bomo kupili in to je to.« (Lidija, 32 let)

Kot izjemo Zala omeni primer, ko sta otroka zraven in si na samem mestu izbereta kakšno manjšo stvar, Antonija pa prav tako dodaja, da se za nakup odloči v trgovini, ko na polici vidi nekaj zanimivega.

»To je pa čisto odvisno. Večinoma pred, kdaj pa če gresta z mano, da kakšno malenkost, potem pa tam.« (Zala, 34 let)

Nekatere intervjuvanke so odgovarjale, da bi se izognile morebitnemu izsiljevanju otrok, nakup najraje opravijo same oziroma skupaj s partnerjem in brez otrok, druge pa menijo, da je bolje kupovati ob prisotnosti otrok, da si res izberejo igračo, ki jim je všeč. Takega mnenja sta na primer Marta, ki je nekoč že kupila napačno igračo ter Vida, ki prav tako raje vidi da si otrok po svoji želji izbere barvo igrače, za katero so se vnaprej dogovorili, da jo bodo kupili.

»Sama. Če se le da, sama. Redkokdaj sva kakšno igračo kupila, da bi bila zraven. Se izogibamo tega. Oziroma sploh se izogibamo, da gresta z nama v trgovino. Ravno iz tega vidika, da nimamo teh problemov.« (Antonija, 29 let)

»Na splošno rajši hodiva sama in se že prej odločiva, če sva pa z otroci, pa se moramo tudi prej dogovoriti, kaj bomo kupili in po navadi ni teženja. Razen če je to neka zelo bleščeča igrača, otroke ful bolj privabi kot naju. Midva sva bolj za estetiko in minimalizem, otroci pa ne in v tem primeru je z mlajšimi težje iti v trgovino kot pa starejšimi.« (Lidija, 32 let)

»Ne, drugače če gremo za točno določeno igračo in so različne barve na primer, potem imam raje, da gre zraven in pove, katero, in se že prej zmenimo, da je to to.« (Vida, 32 let)

Starši pri vzgoji otrok stremijo k tistemu, za kar menijo, da je za otrokov razvoj najboljše ter najbolj optimalno. To se kaže tudi v odnosu do otroške igre. Preveriti sem želela, ali so starši kdaj otroku kupili igračo, ki se jim je morda zdela primerna ali poučna, otroku pa ni bila všeč in se z njo ni želel igrati.

Intervjuvanke navajajo različne primere teh nakupov in skoraj pri vseh se je vsaj enkrat že zgodil tak primer. Lidija se spominja nekakšnega pametnega psa z veliko zvočnimi ter svetlobnimi učinki, ki sta ga s partnerjem kupila za svojo hčer. Izkazalo se je, da je bil preglasen in se z njim ni želela igrati, saj se ga je bala. Sabina navaja primer, ko sta kupila tunelčke za frnikole, saj sta se spomnila na podobno igračo iz svojega otroštva. Otroci so bili še premajhni in jim igrača še ni bila zanimiva. Antonija omeni primer neke table: »Tista zadeva, ko imaš uro, dan, mesec, letni čas. Ena taka tabla lesena. Meni se je zdelo, da mu bo to ful zanimivo, da bo ful rad vsak dan prestavljal, ampak pač njemu je to tako, da vsake toliko malo uro obrne in to je to. Žal ni, čeprav sem imela ful upanje, da se bomo tako naučili dneve, mesece, uro še ne, ampak vsaj to.« (Antonija, 29 let)

»Ja, enkrat smo kupili neko leseno za frnikole. Tunelčke. In nama se je tisto zdelo zelo dobro, ker smo mi to imeli kot otroci in se s tem ful igrali, ampak ne vem, ali so še premajhni, ampak pri nas to ni šlo.« (Sabina, 31 let)

Zala kot primer nezanimanja otrok navaja puzzle, Marta pa kocke, ko so bili otroci še mlajši.

6.3.3 Kategorizacija igrač in iger glede na spol

V tem sklopu sem želela preveriti, ali obstaja stereotipna delitev otroških igrač ter iger glede na spol.

Skoraj vse intervjuvanke menijo, da obstajajo tipično dekliške in tipično deške igrače, pri čemer Lidija, Sabina in Maša poudarijo, da pri njih doma ni opaziti razlike med igro. Vsi se igrajo z vsemi igračami. Kot primer tipično dekliških igrač intervjuvanke navajajo barbike, punčke in dojenčke ter igranje raznih predstav, Vida in Janja izpostavita tudi legokocke posebej za deklice in posebej za dečke. Tipično deške igrače pa so po mnenju intervjuvank traktorji, avtomobilčki ter razna orodja za popravila. Zala je tudi mnenja, da so fantje usmerjeni bolj v tehnične stvari.

»Ja. Recimo meni gre ful na živce Lego katalog, to je tko kot naša knjiga recimo. Kako imajo recimo za fante policijski oddelek, Star Wars oddelek, gasilski oddelek. Za deklice imaš pa in kmetijo in živalski vrt in na smučišču in tako ... To mene ful moti recimo. Pač tam je vse roza, ane. Ja, saj nimajo nič proti roza moji fantje, ampak tudi moški lik je zelo redek pri tistih Lego friendsih. Barbike pa to ... ko prideš, saj je vse roza. Za fante pa tiste črne, vojaške, streljaške zadeve.« (Janja, 31 let)

»Ja, punčke za punčke, pa te avtomobilčki in te razne stvari za šraufat za fantke.« (Antonija, 29 let)

»Ja, zdi se mi, da v sedanjem času je vedno bolj tako ločeno, igrače po spolu. Sicer pri nas doma vidim, da se z nekaterimi igračami res igra samo hči, z nekaterimi pa oba ne glede na to. Recimo s traktorji se oba igrata. Sin pa se recimo nikoli ne bo igral s tistimi konjički pa z barbikami. Mu to nekako res ne potegne.« (Marta, 28 let)

Kot spolno nevtralne igrače intervjuvanke prepoznava različne stvari. Poglejmo si nekaj primerov:

»Ja, obstajajo. Kakšne družabne igre pa, ne vem, plišaste igrače, recimo.« (Lidija, 32 let)

»Dupločke, sestavljanke, knjige, kolesa, vse, kar imamo v peskovniku.« (Sabina, 31 let)

»Ja. Na primer glasbila, no.« (Vida, 32 let)

»Verjetno so to te didaktične ali kako se jim že reče. Razne škatle in te lesene stvari. Mislim, tudi ostale igrače, ampak za te se mi zdi, da so tako zelo nevtralne.« (Antonija, 29 let)

Kot omenjeno, je ponudba igrač v trgovinah izredno velika. Zanimalo me je, ali imajo intervjuvanke v trgovini občutek, da se opazi kakršna koli razlika med igračami za deklice in igračami za dečke ter kakšne imajo izkušnje s prodajalci, ali jih ti povprašajo, za kateri spol kupujejo igračo.

Prav vse intervjuvanke pravijo, da se v trgovinah opazi razlika med igračami, ki naj bi bile tipično deklinške in tipično deške. Lidija, Zala in Janja izpostavijo barve. Ob tem Lidija meni, da pozornost dečkov prodajalci pritegnejo predvsem z bolj grobimi prikazi ter ilustracijami na igračah, deklice pa pritegnejo svetleče, zaobljene ter rožnate stvari. Antonija in Vida pa pravita, da so v trgovinah igrače razdeljene po regalih posebej za deklice in posebej za dečke, kar naj bi se takoj opazilo.

Izkušenj s prodajalci, ki bi jih spraševali po spolu, za katerega kupujejo igračo, intervjuvanke v večini nimajo, razen Sabine, ki pravi, da jim s tem olajšajo izbiro, saj vedo, kaj otroke najbolj pritegne, in jim lažje dajo nasvet. Antonija pa običajno že kar sama pove prodajalcu, za kateri spol kupuje igračo.

»Pač, nič se mi ne zdi narobe. Se mi zdi, da mogoče lažje vedo, kaj jim je zanimivo, ker tudi pridejo otroci in vidi, kaj jih pritegne. Recimo, kam bo najprej šla punčka ali pa kam bo najprej šel fantek, in ti na podlagi tega lažje da nasvet. Ne da bi hotel tako ozko gledat.« (Sabina, 31 let)

»Ne, nikoli me ni še nihče tega vprašal. Čeprav mogoče nisem bila tako pozorna, da bi kdo rekel, za koga pa iščete darilo, in potem, aha, fantek, 10 let. Se sploh ne spomnim, ker bolj sama izbiram, kot pa ga koga kaj sprašujem. Ampak ne spomnim se, da bi se mi to zdelo kaj vsiljivo.« (Lidija, 32 let)

Glede nakupa igrač intervjuvanke večinoma odgovarjajo, da pri tem upoštevajo predvsem želje otroka ter starost oziroma razvojno stopnjo in ne izbirajo igrač glede na primernost za en ali drugi spol.

»Glede na spol ne, glede na starost malo upoštevava, kar se nama zdi najbolj primerno. Pa malo tudi želja, kaj bi rad otrok imel sploh.« (Antonija, 29 let)

»Po navadi je ravno tako, da so njegove želje v tem okvirju no, da so ... in glede na njegovo starost in na spol.« (Vida, 32 let)

Izjema je Maša, ki ob nakupu upošteva tako starost kot spol otroka.

O tem, kdo najbolj vpliva na stereotipno delitev igrač ter iger, imajo intervjuvanke različna mnenja. Antonija, Sabina in Marta menijo, da je to predvsem starejša populacija – stari starši ter recimo starejše tete in sosede.

»Mogoče najbolj ... ne vem, kakšni stari starši. Ne vem, no. Mislim, jaz se s tem res ne obremenjujem, če se on hoče igrati s punčkami. To je meni lepo za videti. Zdaj, mogoče kakšna starejša teta bi mu pa kaj rekla, ja.« (Sabina, 31 let)

Maša in Lidija pravita, da so to predvsem starši, ki vzgajajo otroke, pri čemer Lidija omenja tudi medije.

»Saj smo že vzgojeni tako. Punčka mora imeti punčko, fantek mora imeti traktor pa vlak pa bager. Ja, to je že čisto tako v naši naravi.« (Maša, 27 let)

Po Janjinem prepričanju tu ključno vlogo igrajo mediji ter vrstniki, z vplivom vrstnikov pa se strinja tudi Vida. Zala je mnenja, da se otroci z nekim zanimanjem že rodijo, potem pa na podlagi teh zanimanj posnemajo starše oziroma koga drugega v družini.

»Jaz mislim, da se kar malo rodijo s temi zanimanji, pol pa vidijo, kaj delaš in te posnemajo. Oziroma posnemajo tistega, ki to dela v družini. Če jim je v interesu.« (Zala, 34 let)

Večina intervjuvank zagovarja prosto izbiro otrok pri igri in jih ne poskuša kakor koli usmerjati oziroma spodbujati k izboru določenega tipa igrač. O tem, da se otrok igra z igračo, ki je sicer pripisana kot primerna za nasprotni spol, ima večina intervjuvank pozitivno mnenje.

»Puščava jim prosto izbiro. In če vidijo, da recimo kosim, se tudi deklica igra s kosilnico, če naj bi bilo to kao bolj deška stvar, pa tudi najina oba dva fantka kuhata pri dekliško okrašeni kuhinjici. Ker pač doma tudi oči kuha, na primer.« (Lidija, 32 let)

Antonija navede primer, ko daje njen sin punčko spat, mlajša hči pa je veliko v družbi bratca in je tako bolj navajena fantovskih igrač. Tudi Zala, ki je mati dveh sinov pove, da igrač glede

na spol ne ločujejo, prav tako pri Marti in Janji. Janja tudi meni, da je prosta izbira glede igre najbolj zdrava za otroka.

»To se mi zdi edino zdravo. Sej ravno zaradi tega se mi zdi to barvno deljenje tok usmerjeno ... se mi zdi zato narobe. Ker recimo noben fant ne bo vzel enega vozička, sploh pol malo večji, ker je čist roza.« (Janja, 31 let)

Vida ima pri tem nekoliko drugačno strategijo: »Bolj se nagibam k temu, da se kontra igra. Ona na primer se s traktorji skozi igra. Tako da sem vesela, da se bolj s traktorji kot pa s punčkami.« (Vida, 32 let)

Domišljajska oziroma simbolna igra je še posebno značilna za predšolske otroke, saj otrok med igro reprezentira neko dejanje, predmet, osebo ali pojav iz realnega ali tudi domišljajskega sveta. Pri tem med igro uporablja simbole za izvrševanje konvencionalnih akcij, ki nosijo neki pomen (Marjanovič Umek in Zupančič, 2005, str. 47 po Duran, 1995).

Stališča intervjuvank do igrac, ki niso igrace same po sebi, recimo igranja s predmeti ter dejavnosti iz vsakdanjega življenja, so se izkazala za zelo pozitivna. Pri večini intervjuvank otroci obeh spolov sodelujejo pri vseh hišnih opravilih ter preostalih dejavnostih iz vsakdanjega življenja, prav tako se jim ne zdijo nekatera opravila primernejša za deklince ali dečke.

Lidija ima o naštetem zelo dobro mnenje in ob tem razloži primer iz vrta:

»To imam zelo dobro mnenje o tem. Ker imajo tudi pri nas v vrtcu vsako leto dva meseca igrace na počitnicah. In se igrajo z materiali. Se pravi z odpadno embalažo, z deli, kosi blaga, lesa, folije, tulci. In imajo s tem bolj ustvarjalno igro, bi rekla. In takrat tudi doma pospravimo igrace in pol se igrata, ne vem, z blazinami s kavča ali pa s stoli ali pa delata šotorčke. Pa ful več beremo takrat.« (Lidija, 32 let)

Pri njih doma na primer otroci sodelujejo tako pri peki piškotov kot tudi košnji trave. Ne zdijo se ji nekatere dejavnosti oziroma opravila primernejše za deklince ali dečke. Janja je mati treh dečkov, vendar pravi, da so pri njih doma otroci prav tako vključeni v vsa opravila, tako v pranje perila in likanje kot tudi razna popravila (vrtanje, zabijanje žebeljev). Mašina otroka obiskujeta vrtec montessori, kjer so razna opravila ter dejavnosti iz vsakdanjega življenja prisotna že po programu, zato tudi doma pomagata pri različnih opravilih, prav tako tudi v

vrtnu prakticirajo igro z materiali. Nad igro s predmeti oziroma igro skozi razna opravila iz vsakdanjega življenja je navdušena tudi Antonija:

»Super. Tudi pri nas je veliko bolj aktualna taka igra kakor z igračami. Sta veliko raje zunaj s kanglicami, lopatkami in v pesku. Na traktorjih in v hlevu. To jima je veliko bolj zanimivo, kot vsaka igra s kakšno igračo. Oba sodelujeta pri vseh opravilih. In sin pomaga kuhat, pospravljat in tudi hčerka se z bagerji in s traktorji vozi in je navajena.« (Antonija, 29 let)

Pri kuhanju ter peki piškotov sodelujeta tudi sinova Vide in Marte.

»Pri nas recimo sin peče piškote, kuha, pomaga perilo pospravljat.« (Vida, 32 let)

Kot izjemo Marta navede svojo hčer, za katero pravi, da pa je določena opravila ne pritegnejo: »Je pa res, da nekatere stvari recimo naše deklice niti potegnejo ne. Da bi ona šla pomagat možu popravljat motor. Je niti tako zelo ne vleče. Recimo sin pa vedno želi pomagati peči kar koli, samo da je tam zraven.« (Marta, 28 let)

6.3.4 Preživljanje prostega časa

Glede na to, da so v raziskavo preko intervjuvank zajeti predvsem predšolski otroci, intervjuvanke navajajo, da poleg vrtna otroci večinoma za zdaj nimajo drugih dejavnosti, v katere bi bili vsakodnevno vključeni.

Lidija pravi, da je hči neko obdobje hodila na nekakšne delavnice, Janjin sin pa na plezanje, sicer pa je večino njihovega časa prosti čas. Antonija odgovarja, da imajo pri njih doma navado ob sobotah pospravljati in takrat otroka izjemoma nimata prostega časa, ampak sodelujeta pri opravilih. Prav tako imata obveznost pomagati pripraviti mizo pred kosilom ali večerjo. Nekatere obveznosti oziroma zadolžitve imajo tudi Martini otroci.

»Čez poletje so večinoma kar prosti, razen kar je treba, da morajo sobo vedno pospravljati. Iz stroja posodo pospraviti pa še kakšne malenkosti. Recimo morata že paziti bratca mlajšega. Včasih tudi rečem, aha, danes pa nista bila še nič zunaj in morata iti ven in morata iti malo poteči ... To so te obveznosti.« (Marta, 28 let)

Starejši sin trenira tudi šport, hči, ki je sicer že v šoli, pa prav tako trenira šport ter obiskuje glasbeno šolo. Nekatere zadolžitve omenja tudi Sabina, posebno med počitnicami – otroka imata vsak svoj seznam opravil, na primer pomagata pripraviti mizo ter odneseta smeti. Vidin sin je edini, ki poleg vrtca redno obiskuje še neko dejavnost, ure angleščine.

Kot dejavnike, ki vplivajo na igro med sorojenci oziroma med prijatelji, intervjuvanke navajajo različne značilnosti.

Lidija meni, da na igro najbolj vpliva to, koga imajo otroci v tistem trenutku ob sebi: »Vpliva to, koga imajo ob sebi. Če je to zanje varen človek, bodo takoj pristopili k igračam ali k igri.« (Lidja, 32 let)

Odvisno je tudi od letnega časa ter prostora, ali je prostor bolj odprt ali zaprt, ter od tega, ali so otroci takrat nahranjeni in naspani. Antonija opaža, da je najbolj zanimiva igrača tista, ki jo ima v nekem trenutku neki drug otrok, medtem ko Vida meni, da na igro najbolj vplivata tisto, kar imajo otroci takrat na voljo, ter letni čas. Pozimi je najbolj aktualno vse v zvezi s snegom, poleti pa voda. Igra z vodo, mivko in traktorji je najbolj zanimiva tudi za Zaline otroke, posebno če k igri pristopijo še sosedovi otroci.

»Zdaj, večinoma, če so skupaj, so zunaj. Če pridejo še sosedje in se igrajo s traktorji, z vozom se vozijo. Z vodo in pa mivko. To je to, večinoma. Voda je glavna in pa traktorji pa voz.« (Zala, 34 let)

Poleg naštetega Sabina dodaja, da je pri igri otrok s prijatelji vedno moč opaziti, da je nekdo vodja in odloči, kaj se bodo igrali, preostali otroci pa se priključijo.

»Se mi zdi, da ko se igrajo skupaj naše dva ta velika ali pa drugi podobno stari otroci, da eden, ki je recimo tak bolj karakter, da bolj potegne ali pa je malo bolj vodja, da pač se odloči, kaj se bodo igrali. In potem se ostali priključijo. Potem pa kar koli že to je.« (Sabina, 31 let)

Intervjuvanke so vse po vrsti mnenja, da različne dejavnosti otrok, povezane z igro lahko vsebujejo tudi izobraževalno noto. Da se otroci skozi igro tudi učijo.

»Ja, to je povezano ... Mislim, vem, da pri plezanju se učijo discipline in upoštevajo navodila in te stvari. Tako da vsaka ta prostočasna dejavnost, se mi zdi, da ima tudi vzgojno noto. V

bistvu se ne morem spomniti, katera ne bi imela. Se mi zdi, da povsod učijo stvari. Če ne drugega, se vsaj drug od drugega. Pač med vrstniki.« (Janja, 31 let)

»Se mi zdi, da največ se nauči, ne vem, s pospravljanjem, s tem da ima svojo mini metlico in te stvari. In njemu je to kot igra, ko mi pomaga. Sicer je včasih tako, da imam še več dela, kot sem ga imela prej. Ali pa z zlaganjem cunj in mu rečeš nesi ti svoje.« (Antonija, 29 let)

Tri izmed sodelujočih z otroki preživijo cel dan, saj niso zaposlene oziroma so na porodniškem dopustu. Ena izmed njih je Lidija, ki ji je všeč, da si skupaj z otroki ustvarijo neko rutino, kjer ni hitenja. Naredijo si razpored, kaj kdo počne, saj se po njenem prepričanju otroci tako počutijo varneje, saj vedo, kaj se bo odvil v naslednjem trenutku.

Sabina je sicer zaposlena, vendar je trenutno na porodniškem dopustu in prav tako večino dneva preživi skupaj z otroki. Pravi, da v tem času sicer ne tičijo neprestano skupaj, ona na primer kuha, otroka pa se sama igrata zunaj ali notri. Kljub temu veliko stvari počnejo skupaj: gredo na vrt, do reke, k živalim. V popoldanskem času za dve uri otroke prevzame partner, da še oni nekaj časa preživijo skupaj.

Janja poskuša doma razdeliti čas tako, da vsaj nekaj časa preživi le z enim od otrok, potem pa nekaj časa samo z drugim. Najmlajši, ki je še dojenček, pa je ves čas poleg. Pri tem poskuša upoštevati karakter enega ali drugega otroka, enemu več pomeni ljubkovanje z mamico ter branje knjig, drugemu pa na primer igranje z avtomobilčki ali žogo. Včasih so tudi kolesarili, ko še ni bilo najmlajšega.

Maša oziroma njen partner z otroki preživita popoldne, od treh naprej. Običajno gredo na sprehod ali na igrišče, pri tem pa upoštevata predvsem želje otroka.

»Običajno gremo ven na sprehod. Ob kakršnem koli vremenu. Razen če je takole vroče. Sprehod pa mogoče igrišče. Imamo za blokom igrišče. Pač malo kombiniramo. Pa v bistvu za na sprehod upoštevava njune želje. Recimo poganjalček, a bi šel peš, a bi šli v gozd do ene kapelice.« (Maša, 27 let)

Prav tako popoldanski čas z otroki preživljata Zala in njen partner oziroma vsaj eden od njiju. Ko je poleg ona, ju opazuje, ko se igrata v peskovniku ali pa skupaj kosijo travo, pečejo piškote ali pospravljajo, partner pa ju vključuje v razne druge dejavnosti, kot je na primer spuščanje aviončkov. Zvečer berejo knjige. Približno pol dneva z otroki preživi Antonija, od

tri do štiri ure pa Vida. V tem času so oboji najraje zunaj, gredo na sprehod ali pa se otroci vozijo s kolesi ter skirojem. Občasno skupaj gledajo tudi risanke.

Marta otroke vzgaja predvsem v smislu, da se sami znajo igrati oziroma zaposliti, zato z njimi aktivno preživi okrog pol ure na dan. Njen cilj je, da so drug drugemu družba, ne da jih ona pri tem usmerja.

»Na splošno, da se igramo, se zelo malo igramo dnevno. Mogoče vse skupaj se res pol ure, ampak takrat, ko pa imam recimo res gužvo, pa tudi to ne. Tudi nekako tako sem jih vzgajala, da se morajo tudi sami znati zaposlit, ne da jih jaz ves čas usmerjam. Mi je bolj cilj to, da so drug drugemu tudi družba, ne da samo jaz sem tam nek klovn in predlagatelj igre.« (Marta, 28 let)

V nadaljevanju sem želela preveriti, ali obstajajo razlike med igračami ter igro otrok doma ter igro in igračami v vrtcu. Od intervjuvank, katerih otroci obiskujejo vrtec, sem dobila različne odgovore. Antonija pri tem ne opaža bistvenih razlik, kar je neki čas aktualno v vrtcu, je potem aktualno tudi doma.

»Kocke, avtomobilčki, punčke. Se mi zdi, da je to je v vrtcu zelo aktualno in doma. Se mi zdi, da sin kar prinese iz vrtca. Če je v vrtcu takrat, ne vem, da se največ s kockami igrajo, bo tudi doma največ s kockami delal.« (Antonija, 29 let)

Lidija omeni, da v vrtcu vpeljujejo tudi kakšne zelo stare igre. Otrokom na primer razložijo, kaj je to ristanc. Sicer pa se v vrtcu igrajo z enakimi stvarmi ter enako kot doma (mehke igrače, ustvarjanje, kocke).

Glede na to, da Mašina otroka obiskujeta vrtec montessori, je opaziti razliko med igro v vrtcu ter igro doma. V vrtcu pri igri uporabljajo pripomočke montessori, medtem ko so doma bolj aktualne kocke ali traktorji.

»Doma pa vidim, da če mu kdaj dam kakšno tako bolj to delo, bo pač šel h kockam. Ker se mi zdi, da ima že vrtcu tisto mero.« (Maša, 27 let)

Razliko med igranjem v vrtcu ter igranjem doma je opaziti tudi v Zalinem primeru. Doma so na kmetiji in tako se otroka večinoma doma igrata z različnimi kmetijskimi pripomočki, traktorji

ter zunaj v mivki. Všeč jima je tudi igra s kockami ter izdelovanje aviončkov. V vrtcu pa predvsem več rišejo, barvajo ter ustvarjajo, saj veliko izdelkov otroka prineseta domov.

Sabina pravi, da se otroci v vrtcu igrajo predvsem razne vloge ter s konkretnimi igračkami, doma pa s predmeti iz vsakdanjega življenja.

»Sigurno se več z različnimi igračkami v vrtcu igrata kot pa doma. Doma je bolj taka igra v smislu, da zunaj nekje neko vejo pobereta, da ni toliko prav teh igračk. Bolj mogoče z naravo.« (Sabina, 31 let)

Podobno opaža tudi Vida, saj pravi, da se otroka doma med drugim igrata tudi z odpadno embalažo, ki je velikokrat bolj zanimiva kot pa igrače.

»Potem igra se tudi s temi rori za elektriko, pa s cevmi za vodo. Na primer to sestavlja, to ima tudi na voljo. Ali pa doma na primer v banji se tudi igrata s temi praznimi embalažami, ko zmanjka šampona. To je mogoče kdaj še bolj zanimivo kot pa igrača.« (Vida, 32 let)

Nekateri otroci pri igri ohranjajo daljšo pozornost, drugi pa se hitreje naveličajo. Želela sem preveriti, koliko časa otroci intervjuvank vztrajajo pri igri z eno igračo oziroma kolikšen je čas trajanja igre.

Intervjuvanke večinoma navajajo, da je to odvisno predvsem od starosti otroka. Pri nekaterih se je starejši otrok spodoben igrati dlje časa, pri drugih pa daljšo pozornost ohranja mlajši otrok.

Mašine izkušnje govorijo, da se starejši sin igra dlje časa, mlajša sestra pa hitreje zamenja igrače oziroma igro. Dlje časa zdrži ob branju knjig, tudi do ene ure.

Drugačne izkušnje imajo Marta, Antonija in Janja, pri katerih je ravno obratno. V njihovih primerih je čas trajanja igre daljši pri mlajšem otroku.

Lidijina opažanja kažejo na to, da imajo njeni otroci precej dolgo pozornost, saj doma nimajo televizije, risanke pa imajo tudi precej omejene. Ko pride kakšno obdobje, ko morda več gledajo risanke oziroma ko kdo od otrok zbolí, opaža, da se tudi njihova pozornost precej skrajša.

Vida za svojega sina pravi, da se izredno hitro naveliča, prav tako pa se hitro naveličajo tudi Sabinini otroci, razen če pri igri sodeluje kdo od staršev.

Nekatere izmed intervjuvank dodajajo še, da se čas trajanja igre podaljša, ko se otroci igrajo zunaj.

Ob vprašanju, ali njihove družine štejejo za športno, kulturno ali kako drugače aktivne, je opaziti, da so družine nekaterih aktivne na različnih področjih, nekatere pa malo manj.

Vsestransko aktivna je na primer Lidijina družina: »Mislim, športno aktivni smo zelo zmerno, ampak v bistvu saj ne moreš pri majhnih drugače, kakor da si skoz na poganjalčkih in na kolesu. Kulturne prireditve obiskujemo, ampak večinoma jih z babico, ker se s tem ukvarja. Aja, potovali pa smo tudi lani po Skandinaviji. Tako da ja, v bistvu vse.« (Lidija, 32 let)

»Drugače smo precej športna družina že na splošno, sva midva oba taka. Jaz sem tudi glasbeno šolo in to vse naredila in se mi zdi tudi ta vidik zelo pomemben, da otroku daš nek občutek za estetiko pa nek občutek za spoštovanje umetnikov, tako.« (Marta, 28 let)

»Ne, smo kar bolj zapečarski. Smo bolj doma trenutno. Nedelje izkoristimo za kakšen izlet, drugače smo pa najraje doma.« (Antonija, 29 let)

Zanimivo pri tem je, da se pri večini poleg vrtca izvajajo tudi druge javne oziroma kolektivne oblike igranja med otroki.

Maša na primer omeni bralno-igralne urice v knjižnici, Antonija z otroki vsake toliko časa obišče kakšno igralnico, Marta, Sabina in Janja pa se skupaj s podobno starimi otroki družijo tudi v zakonski skupini.

»Ali pa recimo z zakonsko skupino se zelo dobro razumemo, cela ta družina in vsi otroci so tako navdušeni, samo da pridejo skupaj in komaj čakajo, kdaj se bomo spet zbrali ... Včasih recimo rečemo, gremo za Soro, pa gremo vsi in je tako fajn. Ali pa zadnjič smo šli v arboretum vsi skupaj z otroki in so tudi ful uživali.« (Marta, 28 let)

V nadaljevanju sem želela izvedeti, ali so otroci intervjuvank pri igri usmerjeni bolj individualno ali kolektivno in ali imajo raje igro zunaj ali notri.

Iz odgovorov intervjuvank je moč razbrati, da je individualna oziroma kolektivna igra odvisna predvsem od starosti otroka v določenem obdobju ter razlike v letih med sorojenci.

»Se zdi, da smo, ko imaš ti brata ali sestro, da nisi več usmerjen, da se sam igraš, ampak da se več igraš z nekom drugim še.« (Marta, 28 let)

»Odvisno, kateri letni čas je. Pa koliko so stari. Pač ko so majhni, je vse bolj individualno, ko pa začnejo opazovati sovrstnike, je vedno več prisotna ta skupna igra. Drugače pa odvisno, kateri letni čas je, zdaj, ko je poletje, so večino časa zunaj radi.« (Lidija, 32 let)

Večina izmed otrok intervjuvank se raje igra zunaj, sploh poleti, kar je tudi nekako pričakovano.

V zadnjem času je moč opaziti naraščanje ponudb raznih organiziranih (plačljivih) tematskih zabav za otroke, na primer za rojstne dneve in podobno. Želela sem preveriti, kakšna stališča imajo intervjuvanke do teh zabav s prostorskega ter finančnega vidika. Večina intervjuvank tem oblikam druženja za tako majhne otroke ni preveč naklonjena.

»Mislim, iz prostorskega se mi zdi, da če imaš možnost doma, da je veliko bolje doma. Iz finančnega pa mislim, da ni ravno neke razlike. Da ni to tako drago. Lahko pa je tudi zelo drago, ja ... Sta pa rekla, zakaj ne greva raje k njemu domov. Recimo tamle sosedov fant, ki imajo hišo, ampak se starši ne odločajo. Ker se jim zdi preveč otrok na kupu. Bi pa raje šli, mislim, da takole na en vrt domov. Ker že v vrtcu imajo skoz ene dejavnosti organizirane in potem še tam.« (Zala, 34 let)

»Me pa ne privlači. Mi sicer imamo malo prostorsko stisko, ampak se raje nekako znajdemo. Ali malo razporedimo obiske ali kakor koli. Nekako nisva naklonjena tem zabavam v raznih teh velikih dvoranah in ne vem čem. Verjetno pa je tudi drago. No, niti ne vem. Za nas to ni, no.« (Sabina, 31 let)

Dandanes morajo biti otroci ves čas na neki način animirani, dolgčasa skorajda ne poznajo. Tako je tudi med vožnjo v avtomobilu. Zanimalo me je, ali starši med (daljšo) vožnjo v avtomobilu na kakšen način zaposlijo otroke, da otrokom čas v avtu hitreje mine, na primer z risankami, igračkami ali podobno.

Ob tem intervjuvanke navajajo predvsem pogovor, petje otroških pesmic in poslušanje

pravljic, pa tudi igranje raznih miselno-opazovalnih igrice. Risanke nekatere uporabijo, če res ne gre drugače.

»Načeloma je kakšen pogovor, kakšne pesmice pojemo. Velikokrat zaspita. Če pa je kakšna kriza, pa tudi kakšne risanke pogledata.« (Antonija, 29 let)

»Ne, tablica ne. Večinoma pogovor, pesmice in pravljice po radiu ali pa take miselne igrice, ne vem, recimo, povej mi ali pa išči rdeči avto, najdi mi eno gospo s klobukom, kje je lipa ... recimo.« (Lidija, 32 let)

»Drugače pa večinoma kar izkoristimo za pogovor ali pa kakšne pesmi. Ali pa ne vem, da jim ti kažeš stvari skozi okno.« (Marta, 28 let)

6.3.5 Stališča staršev do (novih) tehnologij

V zadnjem sklopu sem želela preveriti, kakšna stališča imajo starši predšolskih otrok do novih tehnologij, glede na to, da je soočanje z njimi v vsakdanjem življenju postalo že skoraj neizogibno.

Otroci vseh intervjuvank so vsaj deloma večji uporabe tehnologije, razen Zalinih otrok, ki raznih tehnologij še ne znata uporabljati. Pri tem intervjuvanke predvsem izpostavljajo, da otroci znajo prižgati televizijo in računalnik za ogled risank ali odkleniti mobilni telefon in si ogledati fotografije ter se fotografirati.

Nihče od otrok intervjuvank nima v lasti kakršne koli tehnologije, prav tako intervjuvanke ter njihovi partnerji niso otroku nikdar kupili digitalne tehnologije za nagrado oziroma darilo. Pri tem Marta dodaja, da imajo otroci kvečjemu kakšen pokvarjen mobilni telefon, ki ga uporabljajo za igro.

»Ne, to še dolgo časa ne bomo. Sigurno še vsaj pet do šest let ne.« (Vida, 32 let)

V navezavi na uporabo tehnologij sem želela izvedeti, koliko časa dnevno otroci intervjuvank uporabljajo digitalno tehnologijo.

Zanimivo pri tem je, da otroci polovice intervjuvank niti ne uporabljajo tehnologije vsakodnevno, pač pa le nekajkrat tedensko. Lidija pravi, da je to približno dvakrat tedensko,

pri Janji pa štirikrat na teden. V obeh primerih gre za gledanje risank. Vida meni, da njena otroka tehnologijo uporabljata prepogosto, približno dve uri na dan, kar se ji zdi preveč. Zalina otroka gledata risanke od ene ure do ure in pol na dan, Antonija pa pravi, da jima dovoli ogled ene ali dveh risank zjutraj pred zajtrkom ter zvečer pred spanjem.

Na vprašanje, ali se jim zdi pomembno, da otroci sledijo ponudbi novih tehnologij ter da jih znajo uporabljati, so vse intervjuvanke odgovorile, da se jim pri tako majhnih otrocih (še) ne zdi pomembno, da bi jih znali uporabljati.

»Prav je, da jih zna uporabljati, ampak ne še tak majčken. To se mi zdi potem bolj primerno, ko so starejši. Je prav, da spremlja in da ve, za kaj se gre, ne pa da to že čisto majhen bolj obvlada kot ti.« (Antonija, 29 let)

Na koncu sem želela od intervjuvank izvedeti še, ali otroke kdaj zaposlijo s tehnologijo, da bi med tem časom opravile kakšno drugo delo. Štiri intervjuvanke odgovarjajo, da občasno to naredijo, pri čemer gre za ogled risank.

»Ja, to se je že naredilo kdaj, da smo kakšno risanko naštimali. Recimo, če sem morala dojenčka uspavati ali podobno. Ni pa to stvar, ki bi jo dnevno prakticirala. To je bolj izjema kot pravilo, se pa zgodi, ja.« (Sabina, 31 let)

Vida pravi, da to možnost precej izkoriščajo, otrok dobi telefon in gleda risanke, da ona med tem časom lahko kaj pospravi. Tudi pri Zali otroke zaposlijo z gledanjem televizije. Janja te animacije otrok nikakor ne uporablja, Marta pa zelo redkokdaj, če je sama že zelo izmučena.

»Izkoriščamo to. Da dobi telefon na primer in gleda risanke, da lahko kaj pospravim.« (Vida, 32 let)

7 UGOTOVITVE IN SKLEP

Kljub morebitnim biološkim razlikam med dečki in deklicami je socializacija oziroma izpostavljenost vzornikom tisti dejavnik, ki najmočneje vpliva na preference pri izbiri otroških iger oziroma pri zanimanju za določeno igro.

Vpliv kulturnega okolja s stereotipnimi delitvami na ženske in moške vloge v družbi, ki se kažejo preko izbire igrač ter iger, je še vedno močno prisoten kljub težnji k zavzemanju za čim bolj nevtralna stališča ter neomejevanje otrokovih interesov pri teh. Na podlagi svojega vzorca lahko trdim, da je predvsem starejša populacija (na primer stari starši, starejši sosedje) tista, pri kateri so spolni stereotipi še močno zakoreninjeni. To se na primer kaže pri neprimernih opazkah ob igranju otroka z igračami, ki so pripisane kot primerne za nasprotni spol. Ugotovitve kažejo, da je močan tudi vpliv vrstnikov ter medijev (na primer preko risank).

Konec koncev pa so starši tisti, ki v prvi vrsti vzgajajo otroke. Ne tem mestu se močno kaže večja ozaveščenost ter stremenje k nevtralnim stališčem glede izbora igrač pri otrocih. Večina intervjuvank poudarja, da močno zagovarjajo ter podpirajo prosto izbiro igrač pri otrocih ne glede na spol. Pretežno dodajajo, da se pri njih doma otroci igrajo z vsemi igračami, prav tako pa preko igre sodelujejo pri različnih (moških ali ženskih) opravilih iz vsakdanjega življenja in se jim ne zdijo kakšne primernejše za deklice oziroma dečke. Razen v enem primeru starši otrok ne spodbujajo k določenim igram ali igračam, na primer spodbujanje fantov k igranju z dekliškimi igračami ali obratno, je pa kljub temu opaziti, da prednjačijo fantovske igrače tako med fanti kot tudi med dekleti. Zanimivo pri tem je, da vse intervjuvanke menijo, da obstajajo spolno nevtralne igrače in navajajo podobne: kocke, sestavljanke, družabne igre, knjige itd. Ob tem je potrebno upoštevati tudi podatek, da otroci nasledijo igrače sorojencev oziroma drugih otrok, ko te niso več relevantne zanje, pri tem pa pripisanost igrače za določen spol ni pomembna.

Še vedno pa je močno prisotno kategoriziranje igrač po spolu v trgovinah, saj se hitro opazi, katere igrače so mišljene za deklice in katere za dečke, na primer po ločeni postavitvi, po barvah, prodajalci pa glede na izkušnje staršev namenoma ne ponujajo določenih igrač za deklice ali za dečke.

V sklopu pripadnosti družbenim razredom se nisem želela strogo omejiti na razredno pripadnost, saj je klasifikacija med družbenimi razredi v Sloveniji izredno šibka in gre za bolj kompleksno vprašanje, ki pa za mojo diplomsko nalogo ni zelo pomembno. Pri analizi sem kot kazalnik kakovosti otroške igre tako vzela dohodek.

Glede na dohodkovne razrede v Sloveniji se večina družin, sodelujočih v raziskavi, giblje okrog povprečja, to je četrti ali peti dohodkovni razred. Kar je zanimivo, je to, da je med sodelujočimi v raziskavi večina primerov, kjer igrače kupujejo zelo premišljeno. V več kot polovici primerov v družinah intervjuvank kupujejo igrače iz druge roke oziroma si jih izmenjujejo, tako da igrače krožijo od družine do družine in so brezplačne. Ob tem prihranijo veliko denarja, saj tako ni potrebno kupovati novih stvari. Na drugo raziskovalno vprašanje tako lahko podam le delni odgovor, saj iz podatkov o družinskih mesečnih dohodkih posameznih sodelujočih ter denarju, ki ga namenijo za nakup igrač, ni mogoče sklepati o nekem vzorcu oziroma povezavi, na primer, da bi v tistih družinah z večjim dohodkom več denarja odšteli za nakup igrač ali obratno. Pojavljajo se namreč precejšnje razlike.

V nobenem primeru pa ni čutiti, da bi bili otroci glede igrač ali igre kakor koli prikrajšani, ne glede na dohodkovni položaj staršev. Na podlagi svojega vzorca lahko trdim, da je otroška igra predvsem odvisna od tega, v kakšnem duhu starši vzgajajo otroke ter na kakšen način jim približajo določeno igračo. Kvaliteta igre nikakor ni odvisna denimo od kupovanja novih igrač, saj so si intervjuvanke enotne v tem, da igrač ne kupujejo z vidika trenutne popularnosti in pri tem ne sledijo trendom.

Ne glede na družbeno-ekonomski položaj družine ter ogromno ponudbo igrač na trgu starši večinoma pri nakupu dajejo večji poudarek kakovosti in ne količini igrač. Kakovost igrače se namreč po mnenju nekaterih intervjuvank kaže predvsem v tem, da igrača dolgo zdrži, druge pa menijo, da tudi po znamki ter ceni igrač. V splošnem sicer znamkam ne dajejo večjega pomena ter tudi menijo, da velikokrat ob nakupu plačaš le ime oziroma znamko, ne pa dejanske kakovosti igrače. Informacije o kakovosti igrač dobijo predvsem na podlagi pozitivnih izkušenj drugih staršev. Razlogi za nakup igrač višjega cenovnega razreda so predvsem to, da se ob igrači otrok lahko tudi uči oziroma da bo igrača uporabna dlje časa, na primer za več otrok itd.

V okviru raziskave sem želela preveriti, ali se kaže kakšen obrat v zvezi z večjo ekološko ozaveščenostjo kupovanja igrač. Kar me je pri tem presenetilo, glede na to, da živimo v času, ko smo z vseh strani obkroženi z različnimi eko- ter bioalternativami, je to, da posebno velikega poudarka pri kupovanju ekološko izdelanih igrač intervjuvanke ne dajejo, če ravno slučajno ne naletijo na neko tako igračo. Pri nekaterih sodelujočih je višja cena ekoloških igrač glavna ovira, da jih ne kupujejo. Ekološki vidik nekateri upoštevajo predvsem v smislu kupovanja rabljenih igrač na različnih sejmih oziroma izmenjavah.

Iz odgovorov intervjuvank lahko sklepamo, da predšolski otroci nimajo zelo velikega vpliva pri nakupnih odločitvah staršev. Ugotovitve kažejo na to, da starši ne delujejo po principu »vsi otroci imajo to igračo, torej jo mora imeti tudi moj otrok« in trendovskim oziroma trenutno popularnim igračam ne dajejo večjega pomena. Da bi se izognili izsiljevanju otrok, se o nakupu dogovorijo že pred vstopom v trgovino oziroma se nakupom ob prisotnosti otrok izogibajo iz omenjenega razloga. Takega mnenja je večina sodelujočih, druge pa menijo, da je bolje kupovati ob prisotnosti otrok, da si ti res izberejo igračo, ki jim je všeč, in nimajo kasneje nevšečnosti zaradi napačno kupljenih igrač. Ob tem velja poudariti, da starši ob nakupu igrač pri predšolskih otrocih vseeno upoštevajo predvsem želje otrok ter morda starost oziroma razvojno stopnjo otroka in ne izbirajo igrač glede na primernost za eden ali drugi spol.

Glede na teoretska izhodišča, na katera sem se oprla v teoretičnem delu, ugotavljam, da urnik predšolskih otrok še ni tako močno strukturiran kot morda kasneje, ko grede otroci v šolo. Z izjemo časa, ki ga preživijo v vrtcu ter pomoči pri manjših hišnih opravilih je njihov čas večinoma čas za prosto igro. Moje ugotovitve se na tem mestu ne skladajo z ugotovitvami nekaterih avtorjev navedenimi v teoretičnem delu diplomskega dela, saj predšolski otroci še nimajo veliko drugih prostočasnih aktivnosti ter obveznosti. Prav tako nova tehnologija ne vpliva na preživljanje prostega časa predšolskih otrok, saj večini predšolskim otrokom, zajetim v raziskavo, niti ni zelo dostopna.

Cilj diplomskega dela je bil na podlagi raziskave predstaviti sociološke dejavnike, ki vplivajo na vrsto otroške igre ter izbor in nakup otroških igrač pri predšolskih otrocih. S pomočjo intervjujev, izvedenih med osmimi materami predšolskih otrok, sem želela odgovoriti na raziskovalna vprašanja, ki sem si jih zastavila na začetku diplomskega dela. V splošnem ugotavljam, da se kljub težnji po zmanjševanju razlik med spoloma še vedno kažejo stereotipne delitve na področju otroških igrač. Otroški trg namreč cveti in otroci kot

potrošniki so postali ciljna skupina mnogih proizvajalcev igrač. Pripadnost različnim družbenim razredom v Sloveniji ni izrazito kategorizirana, zato na tem mestu ni opaziti posebni razlik, ki bi se morda pojavile v družbah, kjer so družbeni sloji med seboj izraziteje ločeni.

Na koncu naj omenim še nekaj pomanjkljivosti oziroma omejitev, s katerimi sem se spoprijemala med raziskavo. Zaradi takratnih razmer, povezanih z epidemijo COVID-19, sem imela nekoliko težav z opravljanjem intervjujev oziroma se je vse skupaj zamaknilo za nekaj mesecev, saj nekatere potencialne intervjuvanke sprva niso pristale na intervju v živo. V skrajnem primeru bi lahko intervjuje izvedla tudi preko videokonference, vendar menim, da bi tako dobila precej skope odgovore, saj bi pri vsem skupaj umanjkal stik v živo, večine intervjuvank namreč od prej nisem poznala.

Naslednja omejitev, ki jo želim omeniti, je majhen vzorec sodelujočih v raziskavi, zato rezultati nikakor ne morejo biti reprezentativni. Prav tako pa sem intervjuvala le matere otrok in ne obeh staršev. Morda bi bilo zanimivo primerjati razlike v odgovorih med očeti, če bi v intervju vključila tudi njih.

Razlika se kaže tudi v zastopanosti moškega in ženskega spola med otroki. Kljub težnji k temu, da bi bila med otroki intervjuvank zastopana polovica deklic in polovica dečkov, nam to žal ni uspelo in tako je v intervjujih sodelovalo več mater dečkov. Morda bi se pokazale razlike, če bi na primer sodelovala kakšna mati samo deklic.

V vzorec je bila po naključju zajeta le nuklearna oblika družine. Zanimivo bi bilo preveriti, kako se vse do sedaj omenjene prakse otroške igre kažejo denimo v enostarševskih družinah ali v drugih oblikah družin, predvsem z ekonomskega položaja.

V splošnem lahko rečem, da sem s potekom raziskave ter odzivom intervjuvank zelo zadovoljna, in kljub nekaterim pomanjkljivostim menim, da se empirični del mojega diplomskega dela lahko uporabi za nadaljnje raziskovanje.

8 VIRI

1. Aries, Ph. (1991). *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta.
2. Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development* 37(4), 887–907. Dostopno prek <https://www.jstor.org/stable/1126611?seq=1&cid=pdf-reference>
3. Beck, U. in Beck-Gernsheim, E. (2006). *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: FDV.
4. Boljka, U. in Narat, T. (ur.). (2017). *Generaciji navidezne svobode*. Ljubljana: Založba Sophia.
5. Corsaro, W. A. (1977). *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Pine Forge Press.
6. Črnak Meglič, A. in Kobal Tomc, B. (ur.). (2017). *Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
7. Erjavec, K. (2013). Mediji v življenju slovenskih otrok. *Annales. Series historia et sociologia* 23(1), 121–132. Dostopno prek: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-W5FKUCCF>
8. Giddens, A. (2019). *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: Založba/* cf.
9. GOV.SI. (2020). Dostopno prek <https://www.gov.si teme/otroski-dodatek/>
10. Haralambos, M. in Holborn, M. (2005). *Sociologija: Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
11. Hughes. F. P. (2010). *Children, Play and Development* (4. izd). Dostopno prek: https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=odhRZVv6aUoC&oi=fnd&pg=PR1&dq=children+play+and+development&ots=tpDs5tdgIe&sig=N6dTONZDLogwou117Rflm5rkiq w&redir_esc=y#v=onepage&q=children%20play%20and%20development&f=false
12. Jurič, S. (2009). Povezanost partnerske navezanosti staršev z njihovimi vzgojnimi stili. *Psihološka obzorja* 18(1), 63–87. Dostopno prek <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-M25R5FPY/9a9f6b05-51b6-40a1-b0f1-b9057f210a86/PDF>
13. *Konvencija o otrokovih pravicah*. 1989. Dostopno prek <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove->

[pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/73241a9c65/Konvencija-o-otrokovih-pravicah.pdf](#)

14. Kristančič, A. (2007). *Svoboda izbire - moj prosti čas*. Ljubljana: AA Inserco – svetovalna družba.
15. Kroflič, R. (1997). *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
16. Kuhar, M. (2015). *Vzgoja in izobraževanje. Med avtoritarnostjo in permisivnostjo*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
17. Let Toys Be Toys. (2020). *Why it Matters*. Dostopno prek: <http://lettoysbetoys.org.uk/why-it-matters/>
18. Lešnik, R. (1982). *Prosti čas*. Maribor: Založba Obzorja.
19. Lupu, D., Norel, M. in Laurentiu, A, R. (2013). What the Preschool Children Prefer: Computer, TV or Dynamic, Outdoor Activities?! *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 82(3), 7–11. Transilvania: University of Brasou. Dostopno prek: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813012846#bibl0005>
20. Luthar, B (ur.). (2014). *Kultura in razred*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: [https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/zalozba/pages-from-kultura-in-razred-\(korektura-5\)---predogled.pdf?sfvrsn=2](https://www.fdv.uni-lj.si/docs/default-source/zalozba/pages-from-kultura-in-razred-(korektura-5)---predogled.pdf?sfvrsn=2)
21. Luthar, B. in Kurdija, S. (2011). Razred in kulturne distinkcije. *Teorija in praksa* 48(4), 982-1003. Dostopno prek: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RJGNHK5Z>
22. Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2006). *Psihologija otroške igre. Od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
23. Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
24. Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
25. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2020). *Plače in stroški dela*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/15>
26. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2020). *Stopnji tveganja revščine (12,0 %) in socialne izključenosti (14,4 %) v 2019 nižji, prag tveganja revščine višji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8895>

27. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2020). *Tudi v šolskem letu 2019/20 osnovnošolcev več, srednješolcev pa nekaj manj kot v preteklih letih*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8854>
28. Svetlik, I. (ur.). (1996). *Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče.
30. Todd, B. in drugi: Sex differences in children's toy preferences: A systematic review, meta-regression, and meta-analysis. *Infant and Child Development* 27(2). Dostopno prek <https://onlinelibrary-wiley-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/full/10.1002/icd.2064>
31. Ule, M. (2008). *Za vedno mladi?* Ljubljana: FDV.
32. Ule, M. in Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
33. Wholey, J. S., Hatry, H. P. in Newcomer, K. E. (2010). *Handbook of Practical Program Evaluation*. (3. izdaja). Jossey-Bass. Dostopno prek: <http://www.blancopeck.net/HandbookProgramEvaluation.pdf>
34. Zidar, M. (2003). Nove-stare reprezentacije otrok in otroštva: dekonstrukcija "protektivnega" otroštva. *Teorija in praksa* 40(2), 357–374. Dostopno prek <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20032zidar.pdf>

Priloge

Priloga A: Vprašalnik

Sklop 1: Sociodemografski podatki

1. Letnica rojstva (vaša in partnerjeva)

2. Končana stopnja izobrazbe (vaša in partnerjeva)

3. Partnerski status

a) zakonska zveza

b) izvenzakonska zveza

c) mati samohranilka/oče samohranilec

d) vdova

e) drugo _____

4. Starost in spol vaših otrok

5. Bivalno okolje

a) večje mesto (Lj, Mb)

b) manjše mesto

c) podeželje

6. So vaši otroci vključeni v vrtec?

7. Sta s partnerjem zaposlena?

8. Koliko znaša vaš družinski mesečni dohodek?

Sklop 2: Nakupne odločitve staršev

1. Ob kakšnih priložnostih otrokom kupujete igrače? Je to nagrada, rojstnodnevno darilo ali pa morda kar tako?

2. Ali mlajši otroci nasledijo igrače starejših otrok, ko le-te niso več relevantne zanje? Dajete tudi vi igrače naprej drugim otrokom, ko se vaši otroci prenehajo igrati z njimi?

3. Ste kdaj kupili rabljene igrače, npr. na sejnih, garažnih razprodajah ipd.?

4. Se pri nakupu igrač morda poslužujete igrač, narejenih iz naravnih, odpadnih ali obnovljivih materialov in surovin, ter pri tem upoštevate ekološki vidik izbora igrač? Vas tovrsten nakup morda odvrača zaradi nekoliko višjih cen ekološko narejenih igrač?

5. Upoštevate pri nakupu igrač in tehnologije princip »vsi (ali vsaj večina) otroci imajo to igračo, torej jo mora imeti tudi moj otrok«?

6. Se pri nakupu igrač odločate med igračami določene znamke, ki so morda cenovno nekoliko dražje, ali znamkam igrač ne dajete večjega pomena?

7. Dajete pri nakupu igrač večji poudarek kakovosti ali količini igrač, ki jih otrok poseduje? Kaj za vas pomeni, da je igrača kakovostna? Kje dobite informacije o kakovosti igrač?

8. Ste pri nakupu igrač pozorni na materiale, iz katerih so narejene igrače? Ste morda slišali za oznako Dobra igrača?

9. Menite, da se cena igrače odraža tudi na kvaliteti igrače?
10. Približno koliko denarja zapravite za igrače na letni ravni?
11. Kje in zakaj po navadi kupujete igrače? So to trgovine z igračami, preko spleta itd.?
12. Se za nakup igrače odločite že pred vstopom v trgovino ali na samem mestu?
13. Ste kdaj kupili igračo, ki se vam je zdela primerna oz. poučna za vašega otroka, otroku pa ni bila všeč ter se z njo ni želel igrati? Kaj ste storili v tem primeru?
14. Kateri so razlogi, da se vam zdi določena igrača pomembna in ste zanjo morda pripravljeni odšteti več denarja?
15. Opažate razliko med nakupom igrač, ki ga opravite sami, ter nakupom, ki ga opravite skupaj z otroki? Kakšna je vaša strategija pri nakupu igrač – kupujete igrače raje sami, da se izognete morebitnemu izsiljevanju otrok?

Sklop 3: Kategorizacija igrač ter iger glede na spol

1. Menite, da obstajajo tipično dekliške ter tipično deške igrače ter igre? Če da, katere? Kaj pa spolno nevtralne igrače? Se vam zdi, da se v trgovini to opazi?
2. Kdo po vašem mnenju najbolj vpliva na stereotipno spolno delitev igrač? So to starši, vrstniki, vzgojitelji, mediji, knjige itd.?
3. Kaj menite o tem, da se otrok igra z igračami, ki so pripisane kot primerne za drugi spol (recimo fantek s punčkami in podobno)? Ali svoje otroke spodbujate k izboru določenega tipa igrač ali jim puščate prosto izbiro?
4. Vas prodajalci v trgovini vprašajo, za kateri spol kupujete igračo? Se vam zdi to primerno?
5. Ali pri nakupu igrač upoštevate želje otroka ali pa se bolj osredotočate na po vašem mnenju primernost igrač glede na spol in starost otroka?
6. Kakšno je vaše stališče do igrač, ki niso igrače same po sebi – recimo igranje s predmeti ali dejavnosti iz vsakdanjega življenja. Primer: peka piškotov, igra s testom, pomoč pri zlaganju

perila, vrtnarjenje, sodelovanje pri popravilih ali gradnji, pletenje/kvačkanje itd. Se vam zdijo nekatere igre in dejavnosti bolj primerne za deklice in nekatere bolj primerne za dečke?

Sklop 4: Preživljanje prostega časa

1. Koliko prostega časa imajo vaši otroci na voljo glede na ostale dejavnosti, v katere so vsakodnevno vključeni?
2. Kako pri vas doma poteka igra med sorojenci in prijatelji ter denimo na raznih dejavnostih in dogodkih? Kaj vse vpliva na igro in izbor igrač?
3. Menite, da različne dejavnosti otrok štejejo le v igro ali pa morda vsebujejo tudi izobraževalno noto?
4. Koliko časa dnevno preživite s svojimi otroki? Kaj počnete v tem času?
5. S katerimi igračami ter igrami se igrajo otroci doma in s katerimi v vrtcu? Katere igre se igrajo?
6. Koliko časa približno vaš otrok vztraja pri igri z eno igračo oz. kolikšen je čas trajanja igre?
7. Ali vašo družino smatrate za športno aktivno oz. aktivno kako drugače – ste morda popotniki, obiskujete kulturne prireditve itd.?
8. Se poleg vrtca poslužujete še oz. drugih javnih kolektivnih oblik igranja? Naštejte, prosim.
9. Ali so vaši otroci pri igri usmerjeni bolj v individualno ali bolj v kolektivno igro? Imajo rajši igro zunaj ali notri?
10. Kakšno je vaše stališče do organiziranih (plačljivih) tematskih zabav za otroke s prostorskega ter finančnega vidika?
11. Kako med (daljšo) vožnjo v avtomobilu zaposlite svoje otroke, da jim čas hitreje mine (npr. pogovor, tablica)?

Sklop 5: Stališča staršev do (novih) tehnologij

1. Ali vaš otrok zna uporabljati tehnologije, kot so mobilni telefon, računalnik ali tablica, televizija?
2. Katere tehnologije ima v lasti vaš otrok?
3. Koliko časa dnevno vaš otrok uporablja digitalno tehnologijo?
4. Se vam zdi pomembno, da otrok sledi ponudbi novih tehnologij ter da jih zna uporabljati?
5. Ste otroku kdaj za darilo oz. nagrado kupili digitalne tehnologije?
6. Ali vaše otroke kdaj »zaposlite« s tehnologijo, da med tem časom opravite kašno drugo delo?